

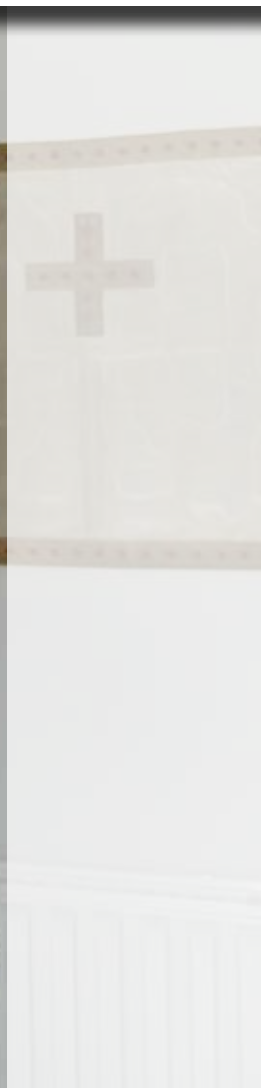
& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 31
Nummer 1**

Maart 2018

Gelovige Goedheid in de samenleving. *Diaconie en Caritas al doende*

*Gelovige Goedheid in de samenleving
Kwetsbaar bestaan theologisch bekeken
"Gastvrij en present zijn blijft een belangrijk diaconale opdracht"
Manifest van Arbeitergeschwister*

Inhoud

Ter inleiding	1
Gelovige Goedheid in de samenleving	2
Derde diaconaal handboek verschenen	6
Kwetsbaar bestaan theologisch bekeken	10
“Gastvrij en present zijn blijft een belangrijk diaconale opdracht”	14
De PCI Drie-eenheidparochie zoekt zijn weg	18
Een vluchteling is ook een mens	20
Geloven in verbinding in tijden van onzekerheid - Manifest Arbeitergeschwister	22
Project Geloof Duurzaamheid en Toekomst	26
Duizend bloemen bloeien	28
Wat is missionair-diaconaal?	30
Caritas Instelling en SchuldHulpMaatje	34
Twee handreikingen kerken en armoedebestrijding	36
Extra Ab Harrewijn Prijzen 2017	37
<i>Van bedeling van 'huiszittende' armen naar vermogensfonds</i> boekbespreking	39
<i>Kwetsbaar bestaan, als vraag aan het diaconaat</i> boekbespreking	41
Agenda & Weetjes	43
Colofon en logo	44
Advertentie SchuldHulpMaatje	
Meditatief: <i>In de rij</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

U leest in dit nummer van *Diakonie & Parochie* weer veel over diaconie en caritas, zowel in het denken, als in het doen. U wordt aan het denken gezet met een reflectie over gelovige goedheid in de samenleving. De redactie handboek diaconiewetenschap heeft een derde boek tot stand gebracht en u treft een impressie aan van hetgeen bij de presentatie is gezegd. *Diaconaal doen doordacht* biedt een belangrijke bijdrage aan de praktijk van diaconie en caritas. Mensen en andere levende wezens zijn ook kwetsbaar, zo leert de ervaring, en over dat kwetsbaar bestaan lezen we een theologische reflectie.

We zetten de serie interviews met diaconale mensen voort met een gesprek met Annemarie van der Vegt, geestelijk verzorger en pastor in de Open Hof in Groningen. De Open Hof is een christelijke organisatie, een opvanghuis voor alle mensen aan de rand van de samenleving die geen eigen plek hebben of die geen aansluiting vinden met de maatschappij.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. De PCI van de Drie-eenheidparochie in Nieuwegein en omstreken kijkt terug op de eerste jaren van functioneren en zet van daaruit ambities voor de toekomst neer. De Paus startte de tweejarige campagne '*Share the Journey*', waar we in Nederland met diaconie en caritas aan meedoen, en u leest een eerste bericht over hoe. Onder andere over de *Open Brief* aan Tweede Kamer en Kabinet, zoals op 14 januari gepubliceerd. Arbeidspastores, gewijd en niet-gewijd, allen theoloog hebben in een Europese ontmoeting een Manifest of Open Brief gemaakt, waar we meer over le-

zen in een inspirerende impressie. Het Project Geloof Duurzaamheid en Toekomst is gestart en vanuit de parochie Zalige Titus Brandsma in Bennekom en Wageningen horen we hoe dat in de praktijk werkt.

In de artikelen van dit tijdschrift komen de woorden 'missionair' en 'diaconaal' vaker voor. Soms alleen en soms samen. Er gaan achter die woorden hele betekenissen en werkvelden schuil. Een studiedag vanuit de protestantse kerk heeft gezocht naar de achtergronden van 'missionair-diaconaal'. Vanuit het caritas werk is er een duidelijk lijn richting SchuldHulpMaatje zichtbaar, zo blijkt uit het werk van de PCI Twaalf Apostelen in Zutphen. De Ab Harrewijn Prijs heeft bij gelegenheid van het derde lustrum in november drie extra Prijzen uitgereikt.

Het Knooppunt Kerken en Armoede laat van zich spreken door de publicatie van twee handreikingen. Twee besprekingen van boeiende boeken op het terrein van diaconie en diaconale spiritualiteit en enkele interessante nieuwtjes en weetjes ronden dit nummer af.

U kunt uw mening over *Diakonie & Parochie* laten weten in het Lezersonderzoek. U kunt de vragenlijst downloaden vanaf www.rkdiaconie.nl. Wij stellen uw mening erg op prijs. We zijn vanwege gestegen kosten, vooral voor de verzending, genoodzaakt de prijs van het abonnement te verhogen naar € 27,50 in 2018. Voor al uw reacties en meningen kunt u ook terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch
e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

Gelovige goedheid in de samenleving

Trees Versteegen is teamleider diaconie voor het aartsbisdom Utrecht

“Het is absoluut noodzakelijk aandacht te schenken aan nieuwe vormen van armoede en broosheid, waarin wij geroepen zijn de lijdende Christus te herkennen, ook als dit ons geen tastbare en onmiddellijke voordelen brengt: de daklozen, de drugsverslaafden, de vluchtelingen, de noodlijdende volken, de steeds eenzaamere en in de steek gelaten ouderen. etc.”

Paus Franciscus, Evangelii Gaudium, nr. 210, Utrecht 2014.

Dit artikel beschrijft de bijdrage van individuele katholieken aan het maatschappelijk domein, gezien vanuit de goedheid in de dagelijkse omgang. Het geeft een inkijk in de resultaten van een diaconaal armoedeonderzoek in Nederland, dat nader is getoetst in het bisdom Rotterdam. Er volgt een korte beschrijving van de activiteiten rondom vluchtelingen, zoals die naar voren zijn gebracht in een document van de Nederlandse bisschoppenconferentie in 2016. De belangrijkste bijdrage van katholieken is echter niet meetbaar in financiële of andere kwantitatieve resultaten, maar laat zich beter uitdrukken door gelovige woorden als: de naasten liefhebben, een mens zoals ik, het goede voor allen, “ook als het geen tastbare voordelen brengt”. De maatschappelijke bijdrage is niet meetbaar, en is zeker aanwezig. Dat blijkt uit enkele praktijken en een theorie over *best persons*.

Inkijk in de praktijk

Veel kerkelijke mensen zijn actief in vrijwilligerswerk. Dat doen ze in al dan niet kerkelijke groepen. Velen verrichten vrijwilligerswerk binnen de kerntaken van de kerk, zoals het verzorgen van uitvaarten. Anderen zijn actief in vluchtelingenwerk of in de Voedselbank.

Zij doen dat vanuit een impliciete of expliciete gelovige motivatie. De meest gehoorde daarvan is: “Er gewoon voor een ander zijn”. Ook op het gebied van armoedebestrijding en het zichtbaar maken ervan zijn velen actief. De bijdrage van kerken in de armoedebestrijding wordt driejaarlijks onderzocht door een samenwerkingsverband van Kerken in Nederland. In 2016 verscheen er het rapport ‘Armoede in Nederland 2016’ (zie knooppuntkerkenarmoede.nl). De Rooms-Katholieke kerk van Nederland, met haar caritasinstellingen, parochies en Vincentiusverenigingen is een van de participerende kerken in het onderzoek. Binnen de R.K. was het totaal aantal gehonoreerde aanvragen om noodhulp 14.957 in 2012. In 2015 werden 16.255 aanvragen gehonoreerd. Dat was een kleine toename. De groei was nog groter bij de Protestantse Kerk van Nederland. In totaal ging het om een r.-k. bedrag van ruim 3.500.000 euro. Voorts toonde het rapport dat men hulp bood in de collectieve ondersteuning: voedselbanken, via diaconale projecten, maatjesprojecten rondom schulden, etc. Dat betrof een r.-k. bedrag van 2.800.000 euro. Ook de inloophuizen konden in Nederland rekenen op een r.-k. bijdrage van 400.000 euro. Over het geheel genomen blijkt, dat de totaalbijdrage van de r.-k. organisaties dalende is, hoewel we tevens moeten constateren dat de verleende zorg van fundamenteel menselijk belang is.

Caritas werk

Die daling van de r.-k. bijdrage werd door Jan Maasen, medewerker diaconie van het Bisdom Rotterdam getoetst aan de cijfers in het bisdom Rotterdam (zie *Diakonie & Parochie*, maart 2017). Hij ziet een afname van de bijdrage aan individuele hulpverlening en een

*De Vlucht, de Trek van een moeder met een ogenschijnlijk onwillig kind, beeld van Hein Koreman in Valkenbergpark Breda
[Fotograaf: Hub Crijns]*

toename van de bijdrage aan de zogenaamde noodfondsen, dat zijn fondsen die meestal door kerken gezamenlijk worden opgericht om vanwege de kerken gecoördineerde individuele hulp te geven. Ook constateert Maasen een teruggang in de inkomsten bij de PCI-en. Deels valt die te verklaren uit de dalende rendementscijfers. Bij al deze cijfers zou het kunnen zijn dat de PCI-en vaker individuele hulp verlenen via noodfondsen en via andere organisaties met wie men samenwerkt, dat gebeurt ongetwijfeld uit ideële motieven, maar vaak is er, in alle kerken, ook een persoonlijke noodzaak tot samenwerking.

Samen met vluchtelingen

Niet alleen zijn kerkelijke vrijwilligers actief op het gebied van de armoede, ook stonden in 2015 en 2016 veel mensen op om vluchtelingen praktisch te verwelkomen. De protesten haalden veel publiciteit, de lokale zorg voor vluchtelingen ging gewoon door. Deze activiteiten werden door de Nederlandse bisschoppenconferentie in 2016 verzameld in een brochure, *Herbergzaam Nederland in de praktijk*, waarin goed overzicht werd geboden van de activiteiten per bisdom. Overal in het land bleken kerkelijke groepen in actie te zijn gekomen om te ontmoeten, om maatje en vriend te zijn van de vluchtelingen, om met

elkaar te eten, te dansen, te spreken, te bidden en van elkaar te leren, kortom, om met elkaar te leven. Wederkerigheid werd in de praktijk gebracht, katholieke vrijwilligers, de geloofsgemeenschappen en vluchtelingen oefenden wat het betekent om voor elkaar een vreemdeling te zijn en om elkaar als naaste te leren kennen.

Beste mensen

Ik ben geen godsdienstsocioloog en geen religiewetenschapper. Ik laat het aan anderen over om de teruggang van de omvang van de kerk te beoordelen. Als gelovige leef ik niet in het besef van een omvang, net zo min als ik weet wat het betekent dat ik behoor tot 17,1 miljoen Nederlanders, weet ik wat het betekent als het aantal rooms katholieken daalt. Ik leef met wie er is en met wie er zijn, ik probeer te zien en te leven vanuit het perspectief van Jezus Christus.

In de parochiële structuur is vanuit de diverse instellingen veel georganiseerde aandacht voor armen en vluchtelingen. Die aandacht is er echter niet alleen vanuit groepen, maar er is een groot aantal mensen die individueel - op grond van hun geloof - actief is en goedheid beoefent in een maatschappelijke context. Soms wordt geconstateerd dat er in de geïndividualiseerde westerse samenleving geen aandacht meer zou zijn voor elkaar. Ik denk echter dat er individuen, *best persons*, actief zijn, die het beste van de katholieke traditie zichtbaar maken: er is liefdevolle zorg voor elkaar, omdat we allen beeld van God zijn en er is zorg voor de gemeenschap, opdat het allen goed mag gaan.

Met aandacht leven

Soms interview ik voor mijn werk vrijwilligers, die ‘zomaar’ genoemd worden als ik vraag naar mensen die actief zijn vanuit

geloof en diaconie. Vorig jaar vroeg ik twee van hen afzonderlijk naar hun verhaal. De ene is een vrouw. Zij organiseert bijeenkomsten voor mensen die ze tegen gekomen is 'op straat', in haar dorp. "Als ik op straat mensen tegenkom, groet ik hen en vraag met aandacht hoe het met hen gaat. Daar gaat het tenslotte om, dat je aandacht hebt voor elkaar. Soms zegt dan iemand dat het niet goed gaat". Ze heeft betaald werk: "Dan maak ik een afspraak en ga naar hen toe". Ze heeft daar geen verdere plannen bij. Ze doet het, omdat ze gelooft dat je aardig kunt zijn vanuit je hart. Ze vindt dat je mensen moet laten weten dat ze er toe doen, dat ze meetellen. Als deze mensen dat willen, zijn ze welkom bij een open koffiemiddag.

Een man uit een ander dorp gaat op bezoek bij mensen die om hulp vragen en zorg nodig hebben. Hij wordt gevraagd vanuit de caritas, maar gaat naar iedereen toe die daar om vraagt. Hij zegt: "Het maakt niet uit wie het is". Hij bedoelt: je bent er voor iedereen. Anders dan sommige caritasvrijwilligers kan hij er goed tegen als hij 'voor het lapje wordt gehouden'. Hij bedoelt dan dat sommige armen een verhaal vertellen dat niet waar is, om zodoende geld te krijgen. Hij vindt dat je altijd moet zorgen dat er hulp komt.

Best persons

Voor mij zijn beide mensen *best persons*, beste mensen. Prof. Gabriel van den Brink e.a. onderzochten empirisch wat de kenmerken zijn van *Best persons*. In zijn onderzoek gaat het veelal om professionals en om een enkele vrijwilliger. Zij zijn op de voet gevolgd in hun dagelijkse praktijk en werden daarover geïnterviewd. Het zijn mensen die, zo tonen de resultaten, voor achterstandswijken van uitzonderlijke betekenis zijn. De onderzoekers komen tot een achttal kenmerken: ze vertonen durf en ondernemerschap, gaan op eigen wijze om met regels en procedures, zijn informele leiders, tonen betrokkenheid, hebben vermogen tot inleving, brengen verbindingen aan, werken voorbij scheidslijnen, en hebben hun eigen drive en hulpbronnen. Zonder nu dit onderzoek en de praktijken van mijn *beste mensen* te willen fileren, zie ik in hen een aantal kenmerken, waaruit hun

maatschappelijk bijdrage in hun context bestaat.

Mijn vrouwelijke vrijwilliger treedt vrijmoedig mensen tegemoet, met groot menselijke inlevingsvermogen gaat ze op hun situatie in. Ze is betrokken bij de levens van degenen die ze ontmoet. En, inderdaad, ze heeft haar eigen 'drive en hulpbronnen'. Mijn mannelijke vrijwilliger vertoont die eigenschappen ook. Daarnaast blijkt uit zijn verhaal dat hij op eigen wijze de procedures hanteert. Natuurlijk weet hij ook wel dat iemand die probeert de caritas op te lichten volgens de regels niet direct geholpen hoeft te worden, maar hij signaleert ook dat mensen dat niet zonder reden doen. Gezien vanuit de betekenis van de religieuze activiteiten van mijn *beste mensen* leveren zij een uitzonderlijke maatschappelijke bijdrage.

Maar niet alleen gezien vanuit het maatschappelijk domein zijn zij *best persons*. Zij vormen ook in hun dagelijkse praktijk van caritas en diaconie levende voorbeelden van het katholiek sociaal denken. Zij staan open voor wie ze tegenkomen, hun burens en naasten. Zij volgen prachtig het katholieke principe dat je een naaste altijd helpt, omdat z/hij is zoals jij. Dat er aandacht is voor elkaar. Dat je, ook op straat, aandacht hebt voor elkaar.

Aanwezige goedheid

Wat is dan de bijdrage van deze en andere kerkelijke vrijwilligers aan het maatschappelijk domein? Die bestaat uit de concrete betrokkenheid bij mensen in de directe omgeving. Deze *best persons*, of andere vrijwilligers uit kerkelijke diaconie en caritas, zorgen voor echte mensen. Dat is een eerste bijdrage. Maar dat niet alleen, met hun benadering tonen zij een andere wijze van zijn. "Het maakt niet uit wie het is", is een uitspraak die we niet gauw zullen aantreffen bij ambtenaren die aan regels gebonden zorg verlenen. Er is geen instelling of instituut, dat zich voorneemt mensen te groeten op straat, om wie ze zijn en te vragen hoe het gaat. Niemand wordt zomaar spontaan geholpen, zonder doelstelling of project, er volgt geen 'verbetertraject'. Menigeen zal bij een poging tot verdraaiing van de werkelijkheid een arme liever criminaliseren, dan hem of haar alsnog tegemoet te

treden om te vragen wat z/hij nodig heeft. In onze georganiseerde projectmatige samenleving, worden kwaliteiten van mensen vaak uitgedrukt in competenties, die al dan niet zijn aangeleerd in een opleiding. De *best persons*, van wie hier sprake is, zowel in het onderzoek als bij 'onze' vrijwilligers, handelen niet primair vanuit een competentie, maar handelen vanuit een mensbeeld. "Omdat je aardig kunt zijn vanuit je hart", zegt de vrouw, "omdat het niet uitmaakt wie het is", zegt de man. Beide handelen vanuit een vorm van onvoorwaardelijkheid, liefde om niet. Ze handelen vanuit goedheid. Met referentie naar Borgman kun je zeggen: zij brengen verbinding aan met mensen met wie de verbinding verloren dreigt te gaan, ze helpen mensen tot hun recht komen, als beeld van God. Ze weten zich als mens en gelovige in goedheid verbonden met de mensen met wie ze omgaan. Natuurlijk is het zo dat niet alle vrijwilligers voorbeeldige mensen zijn, dat er niet veroordeeld wordt en dat er soms niet al te strak gelet wordt op regels en procedures. Legio zijn de verhalen over caritasinstellingen die zich soms bedrogen voelen, schuw worden en belemmerd in hun spontaneïteit. Het leidt er soms toe dat armen met geformaliseerde achterdocht worden benaderd in plaats met vrijgevege goedheid.

Caritas wordt vaak afgebeeld als een moeder met kind, beeld van Jan van Velzen in Onderdijk Medemblik

[Fotograaf: Gouwenaar]

Gelovige bestaanswijze

En toch is dat niet de hele werkelijkheid. In de afgelopen jaren ontmoette ik nergens het geluid dat mensen ermee op wilden houden, omdat het toch geen zin heeft. Niemand zei: "Nu we met zo weinig zijn, nu houd ik maar op met geloven en klaar staan voor de naasten". Geen enkele vrijwilliger bracht naar voren: "Doen we er nog wel toe, als katholieken? Is het nog zinvol wat we doen?" Elke vrijwilliger die ik tegenkom leeft en werkt vol hart en ziel voor mensen die onzichtbaar zijn, gekwetst, arm, broos, vereenzaamd. De winst van hun gelovige bestaanswijze is niet meetbaar. Deze aandacht en liefde brengen - in termen van Paus Franciscus - geen onmiddellijk voordeel. Natuurlijk wil elke organisatie die twijfelt over de toekomstvorm van haar bestaan graag gezien en erkend worden, maar eigenlijk, doet het er niet toe, als het om de liefdevolle praktijken van kerkelijke vrijwilligers gaat. Hun liefdewerken zijn om niet, zij doen, zij ontmoeten, zij leven, zij leven de goedheid, zij lopen door hun straten, zij groeten, zij waken, zij gaan door. Hun liefde is om niet.

Dit is een bewerking van een artikel dat verschenen is in het Tijdschrift Geestelijk Leven.
www.knooppuntkerkenenarmoede.nl
<https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2016/11/Herbergzaam-Nederland-de-praktijk-in-de-Nederlandse-Kerkprovincie.pdf>

Gabriel van de Brink e.a., *Best persons en hun betekenis voor de Nederlandse achterstandswijk*, Den Haag 2012
Erik Borgman, *Leven van wat komt, een katholiek uitzicht op de samenleving*, Utrecht 2017.

Derde diaconaal handboek verschenen

Hub Crijns is oud directeur landelijk bureau DISK en lid van de redactie handboek diaconiewetenschap

De redactie handboek diaconiewetenschap mocht op vrijdag 2 februari een oecumenische diaconale studiekering van honderd mensen verwelkomen bij de presentatie van het derde deel in de serie handboeken. De aankondiging van *Diaconaal doen doordacht* had heel wat mensen in de benen gebracht.

Lützen Miedema haalde namens de redactie de geschiedenis van drie handboeken terug. Het gaat om *'Barmhartigheid en gerechtigheid'* (2004 en herdruk 2005), *'Diaconie in Beweging'* (2012) en *'Diaconaal doen doordacht'* (2018).

Drie handboeken

"De drie boeken gaan over 'diaconie / diaconaat' en daarbij gelden twee veronderstellingen. Ten eerste dat diaconaat een breed (werk)terrein beslaat. Het werk volgt de gangen en krochten van de samenleving. Deze is altijd weer anders.

Ten tweede dat in de diaconale praktijk de kern van kerk en christen zijn op het spel staat. Hier spreekt hun hart. Diaconie geeft je identiteit weer, als 'legitimatie-bewijs' van levend geloof. Klopt dit, dan kun je niet 'diaconaal doen'. Je bent het."

"Bij een wetenschappelijke reflectie op die praktijk komen vier vragen bij wijze van *'prolegomena'* in beeld, en in alle drie boeken zijn die vragen gevolgd en uitgediept. Het gaat om 'wat?', 'hoe?', 'waaruit?' en 'waarin?'.

Eerste vraag: *Wat is diaconaat?* Voor deze vraag staan diaconale werkers bijvoorbeeld

wanneer zij beslissen over geld voor iemand of iets. Dan is de vraag: wat is het diaconale hier in deze context? Visie berust in de praktijk op keuzes. Antwoorden op deze vragen zijn in elk boek te vinden.

Tweede vraag: Wie diaconaal werk doet krijgt niet zelden het gevoel: *'hoe ga ik om met de mens die mij op een of andere manier om hulp vraagt? Ik wil niet uit de hoogte doen, maar ik moet toch knopen doorhakken die mensen betreffen. Hoe stel ik me dan op?'* Beide vragen leven in de diaconale praktijk en in de drie boeken komen ze telkens terug.

Derde vraag: Van waaruit ontspringt diaconie? Wat zijn de bronnen? Wat leren ons de diaconale geschiedenis en tradities voor diaconaal geïnspireerd blijven? De drie boeken gaan uitvoerig in op deze vragen en onderzoeken

ook nieuwe inzichten rond geschiedenis, bronnen en tradities.

Vierde vraag: In welke context worden diaconale praktijken verricht en vragen gesteld. In die context worden ook bronnen geïnterpreteerd, werk uitgevoerd, keuzes gemaakt. En dat context onderzoek komt

telkens terug in de drie boeken.

Context én bronnen vergen verheldering ter wille van de praktijk die naar het 'wat' en het 'hoe' vraagt. De context verandert eindeloos (*panta rei*). De interpretatie van de geloofsbronnen schuift mee. Zo komen de vier vragen voortdurend aan bod in de diaconiewetenschap. En in de drie boeken zijn er telkens antwoorden gezocht en gevonden."

Herman Noordegraaf en Jozef Wissink vertellen over de inhoud van het handboek

Reflectie op de praktijk

Herman Noordegraaf gaf aan hoe de tien praktijkverhalen uit het boek geleid hebben tot een systematische doordenking. "Over de beschrijvingen is als het ware een raster gelegd met punten die van belang zijn voor het diaconale handelen. Voor dat handelen bestaat geen blauwdruk, maar er is aandacht nodig voor op zijn minst vier punten, die op hun beurt weer met elkaar in samenhang gebracht moeten worden. Zo komen we tot methodologische inzichten voor de diaconale praktijk.

- Bewustzijn en analyse van de context: sociaaleconomisch, maatschappelijk, politiek, cultureel. Bij het denken over de diaconale betrokkenheid bij de zorg is het bijvoorbeeld van belang om te onderkennen welke verschuivingen zich voordoen en wat deze betekenen voor mensen die zorg behoeven.
- Theologische gezichtspunten, zoals de waardigheid van de mens en de voorrang voor de armen.
- De organisatie: een diaconie of een parochie, een met de kerk verbonden werkgroep of een stichting, de vrijwilligers en eventuele beroepskrachten en hun onderlinge verhouding, de verhouding tot niet-kerkgebonden organisaties en de overheid en zo is er meer te noemen.
- Het diaconaal handelen: hoe is de relatie tussen de zogeheten hulpgevers en hulpontvangers en is er naast hulpverlening ook aandacht voor empowerment, pleitbezorging bij overheden en instanties, signalering en publiek debat.

Alle vier, zo is de stelling gedurende het boek, zijn van belang om tot een goede opzet van diaconaal handelen te komen: context, theologie, organisatie en handelen. Die analyses leveren inzichten op, die samen een aanzet vormen voor een methodologie van het diaconaat. Het boek is geen werkboek met directe hints en trucs en praktische aanwijzingen, maar levert inzichten in wat goed diaconaal handelen, laten en zijn is; wat er in goed diaconaal handelen allemaal komt kijken; waar je op moet letten, wil je handelen kritisch aansluiten bij wat er in onze samenleving gaande is en wat er aan geloof gaat omstaan in het diaconale handelen. Methodologie dus. Dat wil niet zeggen dat iedereen die aan de desbetreffende activiteit deelneemt, dit allemaal moet doorgronden, maar idealiter is het in het geheel van de bij de activiteit betrokkenen aanwezig."

Verzoening

Jozef Wissink verhelderde hoe de redactie er toe gekomen is om naast barmhartigheid en gerechtigheid ook verzoening als dragende diaconale waarde aan te duiden. "Waar in de eerste twee boeken de redactie dacht, dat auteurs er wel op zouden ingaan, bleek bij nader inzien een leemte over. Daarom heeft de redactie in dit derde boek hier aan gewerkt. Het bleek een ingewikkelde exercitie te zijn: je moet de dialoog aangaan met de systematische theologie, de exegese, de godsdienstwetenschap om op het spoor te komen van wat er allemaal te pas komt rondom 'verzoening'. Dat onderzoek alleen al zou tot een handboek

Ellen Hogema bedankt Sake Stoppels voor zijn reactie op het handboek
[Fotograaf: Peter de Bie]

op zich kunnen leiden. De redactie heeft een korte verkenning gemaakt en heeft twee dieptepeilingen gedaan rondom het werk van de Franse theoloog/filosoof René Girard en de vroeg overleden arbeidspastor Berthil Oosting, die allebei verrassende toegangen hebben gevonden tot waar het bij verzoening om gaat. Bij Girard gaat het om de ontmaskering van het gefoezel met het kwaad en het stoppen van het geweld. Om een diaconale verbindingslijn te noemen: wat de waarheidscommissie in Zuid-Afrika bedoelde en gedeeltelijk ook echt deed, ligt in de lijn van Girard. Berthil Oosting gaat in op de betekenis van Leviticus en het gebruik daarin van het Hebreeuwse woord *kipper*, dat 'zoenoffer' betekent. Het heeft te maken met de erfenis van Egypte, die Israël met zich meedraagt na de bevrijding ervan. In de woestijn vergelijkt Israël God met farao: in Egypte hadden we tenminste nog te eten. Dat betekent dat men God als het ware in het economisch model dringt. Kipper slaat erop, dat men aan deze systeemdwang ontsnapt, dat er een andere dimensie van de omgang met God geopend wordt en daarmee van het visioen van vrede en gerechtigheid."

"Hoe werpt zo'n theologische benadering licht op een groot diaconaal thema en andersom? Neem bijvoorbeeld het diaconale thema: 'helpen onder protest'. Het komt aan de orde bij een aantal van onze praktijkbeschrijvingen, maar heel uitdrukkelijk vooral bij de voedsel-

bank. Je kunt als kritiek hebben, dat de voedselbank eraan meehelpt dat de afbraak van de sociale welzijnsstaat enigszins verzacht en zo helpt; ook dat het aanvaarden van de overschotten van de supermarkten het systeem van de overproductie bevestigt. Dat klopt in zekere zin ook. Tegelijk moeten er mensen geholpen worden in hun directe nood. De notie 'helpen onder protest' gaat in op de directe nood, omdat het moet, maar houdt tegelijk de dimensie van het uitzien naar echte gerechtigheid en een sociale samenleving open. Er moet een andere manier zijn, om met het recht der armen om te gaan."

Diaconaal wetenschappelijk verantwoord

Sake Stoppels gaf vanuit de wetenschap een antwoord op de vraag of of dit derde handboek de diaconiewetenschap verder brengt. Zijn antwoord is zowel ja als nee.

"Eerst maar dat ja. Mooi is een grondstelling in het boek: diaconie is niet slechts uitvloeisel van geloof, maar ook een bron ervan. Of in woorden uit het boek zelf: "Diaconie wordt niet slechts bepaald vanuit de geloofsleer, maar geeft zelf ook toegang tot het geheim van Gods liefde en barmhartigheid. Wie de taaiheid en de vraag naar recht van armen ontmoet, krijgt kennis aan de kracht van de Geest." (p.24) Dat is een even heilzame als noodzakelijke correctie op een theologisch denken, dat vooral van boven naar beneden denkt en primair vanuit de leer vertrekt.

"*Quod non est in doctrina non est in ecclesia*", schreef Paul Philippi al in 1963 en zo is het inderdaad vaak geweest: wat niet belangrijk is in de dogmatiek, doet er in de kerk uiteindelijk ook niet toe. Dit boek zet daar een dikke streep doorheen. Diaconie als vindplaats van theologie, diaconie ook als bron van geloofservaringen en van wat Fulbert Steffensky al weer lang geleden 'vuile spiritualiteit' noemde, spiritualiteit van de straat en de steeg en de slop. 'Schone spiritualiteit' moet het vooral hebben van wierook en kaarslicht, maar diaconale spiritualiteit leeft van de ontmoeting over gangbare grenzen heen. Het sterke van het boek is ook dat het bestaande en vaak zeer herkenbare praktijken theologisch en sociaal-maatschappelijk doorlicht (p.24). Diaconie wordt vaak gezien als iets voor doeners, maar daarmee doen we haar tekort. Juist omdat diaconie zich vrijwel altijd voltrekt in situaties van ongelijkheid zul je stevig bedacht moeten zijn op al de valkuilen die daarmee gepaard gaan. Daarom is kritische reflectie zondermeer geboden. En daarom is de grondige theologische en sociaal-maatschappelijke evaluatie van tien praktijkverhalen verheugend. Ze helpen ons om diaconale presentie gezond te houden." "Als tweede ook een nee. Het boek richt zich "op studenten theologie en sociale wetenschappen aan hbo-opleidingen en universiteiten, op hen die als vrijwilliger of als beroepskracht diaconaal werk verrichten en op een brede kring van geïnteresseerden in de diaconale dimensie van ons geloof" (p. 17). De kritische vraag is of de auteurs zich echt hebben laten leiden door de doelgroep en dan met name studenten WO en HBO. In didactische zin is dat te weinig gebeurd. Het is te weinig een leerboek. Het zou beter op de onderwijsbehoefte hebben aangesloten als er van meet aan een didacticus had meegedaan, die mee gezocht had naar een heldere structuring en samenvatting vanuit de behoefte van studenten om diaconaal te leren. Zo is er voor de redactie nog wat werk te doen."

Diaconaal praktisch herkenbaar

Hub Vossen gaf vanuit de praktijk in het Bisdom Roermond een reactie op de vraag of dit derde handboek de praktijk verder brengt.

"De tien praktijk voorbeelden uit dit boek zijn in Limburg niet onbekend. Ze riepen op vele momenten herkenning op rondom de zoektochten en de opgedane pijnpunten. We leefden mee in de vreugdevolle momenten als projecten laten zien dat ze van betekenis zijn, ondanks dat de opstart van projecten vaak veel zweet en mogelijk ook tranen kost. De tien voorbeelden zijn misschien wat breedsprakig beschreven, maar het zijn mooie documenten die als voorbeeld kunnen dienen om nieuwe projecten over de streep te trekken. Het gaat daarbij om concrete leermomenten met een analyse van de situatie, methodische beschrijvingen en theologische overwegingen om te komen tot een hulpverlening of opzet van een project. Het is vanuit de ervaring in Limburg van belang om op te merken dat de voorbeelden over het algemeen vrij binnenkerkelijk zijn."

"Kijkend naar de theologische doordenking kunnen we concluderen dat het een praktisch handboek is. Praktischer dan de voorgaande delen. Tegelijk kunnen die voorgaande delen niet weggedacht worden. Er wordt voortgebouwd op materiaal dat al beschreven is. Dit derde boek is daarmee ook meteen een verrijking voor ons werk, enerzijds door het bij elkaar zetten van enkele fundamentele uitgangspunten in deel een. Anderzijds gaat dit boek een stap verder in de gekozen methodologische verdieping; kijken en analyseren wat er in de praktijk gebeurt. Er worden inzichten en perspectieven aangereikt die ons verder kunnen helpen in het ontwikkelen van diaconale plannen vanuit het fundamentele gezichtspunt dat diaconie/diaconaat wezenlijk is voor het kerkzijn in onze samenleving."

Hub Crijns, Ellen Hogema, Trinus Hoekstra, Lützen Miedema, Herman Noordegraaf, Ploni Robbers-van Berkel, Jozef Wissink, Hanneke Arts-Honselaar (eindredactie), 'Diaconaal doen doordacht – handboek diaconiewetenschap', Landelijk bureau DISK in samenwerking met Uitgeverij Kok, Utrecht, 2018, 288 pag., Isbn 978-90-435-2964-8, prijs € 34,99 (inclusief BTW en verzendkosten), bestellen via info@disk-arbeidspastoraat.nl

Kwetsbaar bestaan theologisch bekeken

Hans Pasveer is theoloog en schrijver

Wij zijn kwetsbare wezens, een conditie die wij delen met alle geschapen wezens. En kwetsbaarheid stelt de vraag naar wat we er mee doen en ermee handelen

Wat verstaan we eigenlijk onder kwetsbaarheid? Gaat het daarbij alleen over de slachtofferkant van het leven? Ik vond verheldering in het Duits en het Engels. Het Duits gebruikt het woord: *Verwundbarkeit*, het Engels *vulnerability*. In beide zit het woord wond, Wund, *vulnus*, het latijnse woord voor wond. Wij zijn te verwonden, *verwundbar*, *vulnerable*.

Kwetsbaarheid voorkomen of oplossen

Ons omgaan met kwetsbaarheid richt zich snel op hoe te voorkomen is dat die mogelijkheid werkelijkheid wordt, en als die werkelijkheid is geworden, is het dan mogelijk er een oplossing voor te vinden: te repareren, te genezen, uit de brand te helpen. In Houston, India en nu op St. Maarten is daar niets anders te doen.

Kwetsbaarheid is voor veel verschillende wetenschappen een onderwerp van onderzoek en actie. Denk aan de geneeskunde, de economie, de ecologie, het waterbeheer, de architectuur, de psychologie en in de laatste tijd ook filosofie. Opmerkelijk is dat er in de theologie weinig aandacht voor is.

Zo bleef mij de vraag uitdagen: stelt kwetsbaarheid voor een andere opdracht dan te berusten in je slachtofferschap en op zijn best je ermee te verzoenen? En gaat het alleen om het voorkómen ervan, hoge dijken maken, versterkte grenzen, en als rampen hebben toegeslagen alleen om herstel? Kan het ook het begin zijn van een nieuwe start? Wij kennen de uitdrukking: je kwetsbaar op-

stellen. Dat is het risico nemen om de eigen veilige positie in de waagschaal te stellen als het gaat om opkomen voor gerechtigheid of het bestrijden van onrecht. Dit dilemma doet zich duidelijk voor als het gaat om ons beleid ten aanzien van vluchtelingen. Houden we ze tegen, sturen we ze terug of heten we ze welkom? Of als het gaat om het aankaarten van iets wat niet deugt in het bedrijf waar iemand werkt? Het kan je zo maar je baan kosten als je het aan de kaak stelt. Er zijn belemmeringen die beletten om je kwetsbaar te tonen, zoals angst en schaamte. Bij het laatste moest ik denken aan de angstige en soms agressieve reactie op de komst van vluchtelingen, maar ook aan de werkloze die elke morgen met zijn broodtrommeltje achter op zijn fiets de deur uitgaat, voorwendend dat hij als vanouds naar zijn werk gaat. Of aan de homofiel die niet uit de kast durft te komen uit angst te worden veroordeeld en verguisd door zijn naaste omgeving. Ook valt te denken aan de angst om te falen en daarom krampachtig proberen perfect te zijn. Faalangst kennen we allemaal wel in een bepaalde vorm. Menige artist die moet auditeren vertelt ervan, menigeen die publiek moet optreden kent de spanning die dat met zich meebrengt.

Theologische reflectie

De praktische theologie bevindt zich op het snijvlak van twee hermeneutische kirkels: een theologische en een sociaal-wetenschappelijke. Zij staat voor de opgave tussen beide te bemiddelen met het oog op een verbeterde praxis. Door vertaald naar een kerkelijke praktijk betekent het dat de kerk leeft van een wisselwerking tussen geanalyseerde ervaring en theologische doordenking. De

cirkel van Kolb brengt dat mooi in beeld. Beginnend bij de ervaring gaat de cirkel naar reflectie en vandaar naar theorie en vervolgens naar experiment, het proberen tot een betere praxis te komen, om weer terug te keren naar de daaruit voortkomende nieuwe ervaring.

Bij ervaringen met een kwetsbaar bestaan nemen mensen vaak het risico, om een veilig gebied op te geven of een situatie, noem het een comfortzone, het veilige kippenbestaan, en binnengaan in een lege ruimte vol onzekerheden, in de hoop een zinvol en gelukkiger vervolg te vinden. In de Bijbel vinden we de metafoor van de woestijnreis van het volk Israël na de uittocht uit het slavenbestaan van Egypte en het niet ingevuld zijn van de Naam waarmee God zich aan dit volk verbindt, vier letters maar: JHWH, Ik zal zijn die Ik zijn zal: Jullie zullen wel al gaande weg ervaren wie ik ben en wat je van mij kunt verwachten. Vertrouw het maar.

Iedere poging om de leegte van de Naam in te vullen door een zelfbedachte concrete inhoud, betekende in feite van God een afgod maken. Wat ook gebeurde toen Mozes, Gods

vertegenwoordiger bij het volk, dagen weg was, en de mensen de leegte die daaruit ontstond gingen invullen door een gouden kalf tot hun god te maken en dat te gaan vereren.

Geloven, zegt de Hebreeën-brief, is “de zekerheid van de dingen die men hoopt en het bewijs van de dingen die men niet ziet.” Geloven dat een nieuwe toekomst toch in het verschiet zal liggen.

God die zich in het kwetsbaar bestaan begeeft

Stanley Hauwermas en Jean Vanier vertellen in hun boekje *Zalig zijn de zachtmoedigen*, van de praktijk van De Arkgemeenschappen, waar mensen met en zonder beperkingen samen wonen. Henri Nouwen heeft zich daarbij aangesloten. Hij verliet daarvoor zijn zekere bestaan als hoogleraar in Harvard om werker te worden in de Ark in New York. Hij heeft over die ervaring en de beweging die dat voor hem behelsde een boekje *Een*

Mensen zijn krachtig en kwetsbaar

[Fotograaf: onbekend van site inspirerend leven]

neerwaarts bestaan geschreven aan de hand van een uitleg van de Christushymne uit Filippenzen 2. De boodschap daarvan luidt: ons bestaan zou in navolging van Christus ook dat kenmerk van neerwaartse beweging moeten dragen. Christus heeft, schrijft Paulus in Fil. 2 volgens de uitleg van Nouwen, die beweging ons voorgedaan. Hij is daarin voorgegaan.

Die term 'neerwaarts bestaan', wil ik nog bijstellen, nadat Rainer Wahl in zijn commentaar bij de presentatie van mijn boek *Kwestbaar bestaan* die aanduiding als een niet-bijbels correcte uitleg van Fil. 2 heeft aange merkt. Bij nader inzien gaat het om: 'zich erin begeven'. Fil. 2 brengt een *incarnatietheologie* onder woorden: God die in Christus zich onder ons mensen heeft begeven en ons kwetsbare bestaan is komen delen. Neerdalen is een beweging van boven naar beneden, zich erin begeven is: er deel van gaan uitmaken. Die woorden sluiten elke suggestie van superioriteit uit.

Presentie

Die beweging, dat zich erin begeven met alle risico's vandien, komt sterk tot uiting in de presentietheorie die Andries Baart heeft ontworpen. Het is zich in het leven en de situatie van de ander begeven, met geduld en aandacht en daar alle tijd aan besteden die nodig is. Het is volgens Baart meer dan 'aanwezig zijn', meer dan 'er zijn voor de ander'. Presentie komt bij Baart voort uit "exposure, sluit aan bij de leefwereld van de ander, biedt een hechtingsrelatie aan op basis van aandachtige betrokkenheid, staat in de ambiguïteit en het tragische, heeft tijd en staat open voor zinbeleving." Incarnatietheologie schreef ik eerder. Dat is een andere theologische uitleg van de christologie dan kruistheologie doet, een term waarmee we vanouds vertrouwd zijn. Die kruistheologie reikt de woorden wonden en lijden aan. Het zijn woorden die herkenbaar zijn voor kwetsbare mensen. De nadruk ligt daarbij op schuld en zonde. Incarnatie daarentegen wil zeggen: God die met ons is en met ons optrekt in ons kwetsbare bestaan en daarin met ons één is.

Theoloog Hans Pasveer

[Fotograaf: Heleen Haasdijk]

Rainer Wahl verwees tijdens zijn commentaar ook naar het verhaal van de verschijning van de verrezen Heer aan Thomas. Als Thomas roept: 'Als ik de tekenen van zijn wonden in zijn handen en zijn zijde niet zie, kan ik niet geloven dat Hij het is', dan bedoelt hij: 'Dan is Hij niet herkenbaar één van ons gebleven, delend in onze kwetsbaarheid, waarvan de wonden in zijn handen en in zijn zij voor mij zouden blijven getuigen'. Ik vind dit een verrassende exegese die te denken geeft.

Incarnatietheologie

Bij de kruistheologie gaat de aandacht uit naar wonden en lijden, zonde en verlossing, in de incarnatietheologie dient zich een andere dimensie aan. Van een God die kiest voor onze kwetsbaarheid en voor die van de hele schepping: een kwetsbaar kind in de kribbe, dat door politieke vervolging wordt bedreigd en daarom moet vluchten. Wat betekenen deze verhalen als ze gelegd worden naast de verhalen die spelen in onze seculaire situatie, waarin mensen door oorlogsgeweld gedwongen zijn huis en haard te verlaten? En wat kan deze theologische gedachtegang betekenen voor de interreligieuze dialoog? Veelal onttaardt de ontmoeting tussen groepen die zich als de eigenaren van een christelijke cultuur beschouwen en de islam in een zich voor elkaar afsluiten en de andere partij uitsluiten,

elkaar met machtsmiddelen terugdringen, of het verwonden van de ander. Kiest de kerk ook voor een dergelijke strategie of gaat zij in het spoor van de God die in Christus onze kwetsbaarheid deelt voor een dialogisch model dat een ander perspectief biedt. Dan staat zij nog voor andere opgaven dan die samenhangen met een kruistheologie, zoals het helen van wonden en het bijstaan van mensen die door rampen en kwetsuren getroffen zijn, hoe zeer die opgaven ook nodig blijven. Een ander gevaar is dat zij zich dan gaat beperken tot het interne discours en zich opsluit in de eigen comfortzone en dat zij zich theologisch vooral bezig met vragen die zij allang vanuit haar eigen traditie kent. En zich zo relatief *unverwundbaar* maakt. Een kerk die zich laat meenemen in de beweging van de incarnatie kiest vrijwillig voor de lijfelijke, sociale en religieuze *Verwundbaarheid* van het menselijk leven. Met alle risico's van dien. Daarmee is de christelijke theologie, en daarmee de kerkelijke praxis, uitgedaagd haar perspectieven in te brengen in de seculaire probleemvelden met al hun kwetsbaarheden. De mate waarin zij zich hierin durft wagen bepaalt hoe relevant haar aanwezigheid in de samenleving is. Zich er uit angst of veiligheidsoverwegingen voor afsluiten betekent steeds hogere muren bouwen, grenzen sluiten, steeds zwaardere wapens aanschaffen. Mijn stelling is: Alleen wie de weg van de vrijwillige *Verwundbaarheid* wil gaan, maakt kans bedreigd leven te beschermen.

De kerk heeft een verhaal dat dat belooft

Enige zelfbescherming is niet alleen nodig maar ook legitiem. Hildegund Keul, theologe te Würzburg en Zurich, die zich gespecialiseerd heeft in het onderwerp *Verwundbaarheid*, voert in een artikel in *Hermeneutische Blätter* van januari van dit jaar, de term *Resilienz* in. Ze verstaat eronder: de vaardigheid om crises te beheersen en door terug te grijpen op een veelsoortigheid aan bronnen probleemoplossende ontwikkelingen op gang te brengen. Het betekent niet onkwetsbaar zijn, maar zoiets als: het geluk vinden van een stukje zinvolheid te midden alle verwondingen en onvolkomenheden. Kwetsuren worden niet ontlopen of verdrongen, iets wat gebruikelijk

is en waartoe men geneigd is, maar als ervaring volstrekt serieus genomen. Vulnerabiliteit wordt niet gereduceerd of verzacht. Dat gebeurt wel waar vulnerabiliteit als storing, tekortkoming, gevaar, schade of bedreiging wordt gezien en behandeld. Zij stelt de vraag of er een vorm van vulnerabiliteit bestaat die resiliëntie bevordert. Al mijmerend kom ik uit bij woorden als het uithouden, volharden, trouw blijven, de mogelijkheden die er nog wel zijn uitbuiten, hoop en moed houden, elkaar volhardend bijstaan. Ervaringsverhalen rond kwetsbaarheid vertellen daarvan. Maar resiliëntie beperkt zich niet enkel tot personen. Ook staten en religies proberen niet altijd alleen maar eigen verwondingen te voorkomen. Ik zie dat ze hier en daar bereid zijn eigen kwetsbaarheid te riskeren en offers te brengen als het om iets gaat dat hen heilig is. Staten openen hun grenzen en nemen vluchtelingen op, hoezeer dit ook allerlei onzekerheid met zich meebrengt. De christelijke theologie is vertrouwd met de gedachte om vrijwillig kwetsbaarheid, *Verwundbaarheid*, te riskeren. Christelijke roeping betekent voor de weg van de incarnatie te kiezen. Hier past het antwoord dat Paulus kreeg toe hij tegen God klaagde over de doorn in zijn vlees: "Je hebt niet meer nodig dan mijn genade, want kracht wordt zichtbaar in zwakheid". Paulus is ervan overtuigd geraakt: "In mijn zwakheid ben ik sterk". Deze genade is een andere macht dan die van muren, grenzen en wapenen. Dit brengt Hildegund Keul tot de uitspraak: "*Hier wächst Resilienz aus Verwundbarkeit*". Het gaat hier om een vorm van resiliëntie die niet meegaat in de geweldspiraal waarmee doorgaans op kwetsbaarheid wordt gereageerd. In dit andere handelen licht het gelaat van God op. *Ubi caritas et amor, ibi Deus est*.

Dit is een bewerking van een lezing, zoals gehouden voor de Diaconale Studiekring op 8 september 2017 in de Bergkerk te Amersfoort.

“Gastvrij en present zijn blijft een belangrijk diaconale opdracht”

De Open Hof

“De Open Hof is een christelijke organisatie. In 1978 is de Open Hof door vijf kerken gestart als een inloophuis om de eenzamen in de samenleving te helpen. We zijn al snel doorgroeid tot opvanghuis voor alle mensen aan de rand van de samenleving die geen eigen plek hebben of die geen aansluiting vinden met de maatschappij. Nu steunen acht kerken en komen financiële middelen ook van de gemeente Groningen. Bij ons komen dak- en thuislozen, verslaafden of mensen met psychische problematiek. We werken met vier beroepskrachten, een vijfde is gedetacheerd vanuit het samenwerkingsverband Het Kopland. We hebben zo’n 90 vrijwilligers, die zorgdragen voor ontvangst en registratie van de bezoekers. Ze schenken koffie en thee, delen brood en verzorgen de post van de bezoekers. Wij zijn voor veel dakloze bezoekers namelijk het briefadres. Als je geen adres hebt kun je geen uitkering aanvragen of bijvoorbeeld zorgtoeslag. Die administratie is als dakloze altijd problematisch. Waar berg je het op? Het raakt kwijt of je wordt bestolen. Zo was een van onze bezoekers, een buitenslaper onder een brug, gewend om al zijn bezittingen goed in één etui op te bergen. Op een nacht werd zijn etui met alle belangrijke zaken gestolen, inclusief bankpas en ID. Zonder pas of ID kon hij niet bij zijn geld. Maar zonder geld kon hij ook geen nieuwe ID aanvragen. Het blijkt altijd weer moeilijk om een potje te maken voor hulp bij dit soort calamiteiten. Dergelijke financiële hulp is altijd een gift, want mensen hebben zo vaak zoveel schulden dat ze een

“We kiezen voor presentie”

lening toch niet kunnen afbetalen. Maar iedereen verdient hulp. Juist wie al aan de afgrond bungelt. We zouden eigenlijk een of meer caritasinstellingen achter ons willen hebben, die bij dit soort calamiteiten extra hulp kunnen bieden.”

Thuisloze mensen

“Dakloos zijn is een multiprobleem: financieel, sociaal en mentaal. Je ziet vaak dat mensen als gevolg van een teveel aan problemen hun kamer of woning weer verliezen en daardoor weer terugkeren in het daklozen-circuit. Maar ook als iemand een woning heeft gevonden en daar regelmaat en stabiliteit heeft, is het voor hen moeilijk om aan te sluiten bij de ‘gewone’ maatschappij. Hen noemen we thuisloos. Er is altijd die eigen geschiedenis, die ‘gewoon meedoen’ in de weg staat. Een van de bezoekers van de Open Hof legt duidelijk uit wat dakloos zijn voor blijvende impact heeft. Wie nooit dakloos is geweest kent alleen een binnenperspectief: er is altijd een huis van waaruit je naar buiten gaat en weer naar binnen kunt. Wie dakloos is kijkt van buiten naar binnen en verlangt naar het binnen dat ze niet hebben, ook als ze ergens tijdelijk onderdak hebben gevonden. Dit

Het diaconaal interview is met **Annemarie van der Vegt**, geestelijk verzorger / pastor vanuit de Open Hof. Ze laat in het gesprek alle aspecten van het werk in de Open Hof aan bod komen. Telkens weer komt haar pastorale en diaconale passie naar voren. Een gesprek met een hartstochtelijk pastor.

buitenperspectief raken ze nooit meer kwijt. Ook als ze eenmaal weer ergens echt ‘binnen’ zijn is dat ‘buiten’ altijd aanwezig. Dat is naar wie alleen het binnenperspectief kent maar moeilijk te communiceren. Daarom komen de meesten nog lange tijd in de Open Hof omdat hier mensen zijn die dat buitenperspectief begrijpen of zelf ervaren.”

Mensen op straat in Groningen

“Groningen telt over een jaar rond de 800 daklozen. Onder die telling vallen verschillende groepen, zoals dakloze buitenslapers en mensen in de nachtopvang, maar ook mensen in woonvoorzieningen die niet zelfstandig maar begeleid wonen. Het is dus geen homogene groep, maar juist erg uiteenlopend. De stad Groningen heeft een regiofunctie voor opvang en begeleiding van dakloze mensen. Er komen mensen uit de provincie uit omliggende dorpen, bijvoorbeeld om medische redenen. Maar die mensen hebben het hier moeilijker dan in de plaats waar ze vandaan komen. Daar waren ze de enige dakloze en konden ze wel wat geld bij elkaar bedelen, al mag dat officieel niet. Maar hier moeten ze de binnenstad delen. Ook missen ze hun eigen netwerk. Wie de gang langs instanties

en instituties maakt voor uitkering, onderdak en zorg, die is wel even bezig voor hij weer wat op orde is. Vanmorgen miezert het motregen. Dat is voor de buitenmensen geen leuk weer. Tegen kou kun je je kleden, maar met doorweekte kleding moet je nog dagen rondlopen.”

De Open Hof in beeld

De Open Hof is een belangrijke plek voor veel daklozen. In de ochtend zijn we open van 10.00 tot 12.00 uur en ontvangen we meestal 45-55 mensen. In de avond zijn we open van 19.30 tot 21.00 uur en ontvangen we meestal rond de 40 mensen. Als we open zijn hebben we koffie en thee en twee boterhammen. Het is warm, er mag gerookt worden en mensen kunnen met de vrijwilligers praten of met elkaar. Op zondagavond is er soep. Voor wie wil is er ’s zondags een viering. Gemiddeld hebben we 6-12 bezoekers in de viering. Het maximum dat ik heb meegemaakt is 20. Indrukwekkend is ook de gedenkwal voor de mensen van de straat die gestorven zijn. Zelf ga ik om de veertien dagen voor. De andere

Annemarie van der Vegt is in 1975 geboren in Assen. Ze volgt daar de basisschool en het VWO op de Christelijke Scholengemeenschap Assen, later CSG Vincent Van Gogh. Voor de HBO opleiding creatieve therapie verhuist ze naar Amersfoort. Vanaf 1998 gaat ze in deeltijd theologie studeren in Utrecht en haalt daar de Bachelor. Later volgt de Master Geestelijke Verzorging in Groningen, waar ze in juli 2014 cum laude afstudeert met in het bijzonder aandacht voor godsdienstpsychologie. Na o.a. gewerkt te hebben als coördinator voor Spiritueel Centrum de Poort wordt ze in 2014 geestelijk verzorger / pastor aan de Open Hof voor 16 uur. Annemarie van der Vegt heeft een samengesteld gezin met vier kinderen.

zondagen worden gedragen door vrijwilligers met tenminste een HBO-theologie opleiding. We hebben een team van pianisten die om de beurt spelen. Tijdens de viering is er ook een moment waar ieder zijn of haar dingen kan inbrengen. Vieren is toestaan je te laten raken, kwetsbaar durven zijn, wat meestal niet kan of mag omdat daklozen vaak in de overleefstand staan. Het is altijd bijzonder als mensen desondanks de tijd nemen om samen te zijn, te luisteren naar elkaar, naar hetgeen gezegd en gezongen wordt. Van vrijwilligers hoor ik vaak dat de bijzondere context van de doelgroep hen ook directer raakt dan de kerkgang op zondag. De directe ervaring die deze mensen delen is ook sterker dan elders. Sommige ervaringen zijn hard en confronterend. Soms is er neiging tot geweld. Dat mag uiteraard niet en daarom is het de kunst om zo te begeleiden dat het kan wegebben. Emoties uiten mag, wanhoop, verdriet, huilen, lachen soms. Het is het leven delen met elkaar. Als emoties of ervaringen geuit kunnen worden is dat een teken van kracht."

Je mag er zijn

"De Open Hof wil uitdragen dat je er mag zijn vanuit de rauwheid van het bestaan en dat je ook samen kan zijn. Die erkenning is voor deze mensen zeldzaam geworden in de gewone

"Vieren is toestaan je te laten raken"

maatschappij, waar ze vaak buiten staan door hun rauwheid en heftigheid. Het is nodig om een brug te slaan. Hier in de Open Hof is een plek waar ze zichzelf kunnen zijn dat ze vreemd of met de nek aangekeken worden omdat het leven anders is gelopen dat ze zelf wilden. Dat gevoel van je mag er zijn hier moet iedere dag volgehouden worden. Een stagiaire van de PthU zei eens dat ze het pittig vond om al die verhalen te horen. In feite werd ze geconfronteerd met de eigen machteloosheid in hun machteloze situatie. De kunst is om zonder oplossingen er te zijn, mee uit te houden, aandacht te geven, benaderbaar te zijn, present te zijn. De mensen waarderen dat ook. Tegelijk wordt er natuurlijk ook veel gemopperd en

geklaagd over de complexe situatie waarin ze zitten en ook dat moet je mee-uthouden. Deze mensen hebben te maken met erg veel tegenstrijdige regelgeving. De mensen hebben in hun onvrede over dat geregeld dan ook vaak gelijk, maar ze hebben geen status, geen aanzien, geen functie, meestal geen geld om er iets aan te doen. Voor de jurist die hetzelfde zegt gaan deuren open. Voor de dakloze blijven ze gesloten. Dakloze mensen hebben in sterke mate een negatieve beeldvorming tegen waardoor ze structureel met veel argwaan bekeken worden. Er is veel lobby nodig, een stem die het voor hen opneemt, die over de stigmatisering heen kijkt naar wat er gedaan kan worden."

Pastoraat en diaconaat

"In het pastoraat op de Open Hof ben ik verantwoordelijk voor twee zaken: enerzijds voor de organisatie en voorbereiding van de vieringen, anderzijds voor de pastorale gesprekken. Vaak komen uit de vieringen gesprekken voort en leiden gesprekken tot meedoen

aan de vieringen. Gesprekken vinden in de Open Hof plaats of elders. Dat kan zijn bij de dagopvang van het Leger des Heils of in de nachtopvang, in een werkvoorziening of op huis-

bezoek in een woongelegheden. De viering gebeurt altijd met twee vrijwilligers erbij en een pianist. We volgen bij de vieringen de teksten van het oecumenisch leesrooster. Vaste onderdelen van de viering zijn de bijbel-lezing, het zingen van liederen, de gebeden. Altijd is er bij de viering een avondmaal met een bolletje met kaas en koffie en thee. En na de overweging is er voor de mensen altijd gelegenheid om hun stem te laten klinken. Die stem mag er zijn en verdient het gehoord worden, hoe rauw of emotioneel of kwaad ook. Er komen persoonlijke verhalen naar voren, of dromen en idealen, of dagelijkse ervaringen. De inbreng is dus heel divers. Mensen zijn kwetsbaar en toch open, op afstand en toch bij elkaar. Soms zijn mensen

Annemarie van der Vegt
voor de gedenkwal in
de kapelruimte

onder invloed van drugs of drank, maar altijd is er die bijzondere aandacht voor elkaar. We blijven gastvrij en met een duidelijke structuur. Dat geeft iedereen houvast. Ook is er elke zondag aandacht voor mensen die overleden zijn of ziek. We hebben in de kapelruimte een gedachtenismuur. Die is ontworpen door een kunstenares. Het zijn glazen plaatjes, met daarin de naam gegraveerd van iemand die is overleden. Er kan een lichtje achter worden aangestoken. Dit is een belangrijke plek voor de mensen. Elk jaar hebben we op gedachteniszon- dag in november een aparte dienst voor hen die overleden zijn."

Verhalen van de straat

"Dit jaar is een jubileumjaar voor de Open Hof: we bestaan veertig jaar. Daarvoor heb ik het boek 'Verhalen van de straat' geschreven met daarin tien verhalen en tien interviews met bezoekers met als rode draad de tien geboden. We maken ook nog een film over de vrijwilligers. In het eerste deel van het boek beschrijf ik diverse situaties vanuit mijn ontmoetingen als pastor. In de reflecties daarop geef ik allerlei achtergrondinformatie mee. In het tweede deel komen tien bezoekers aan de hand van de tien geboden zelf aan het woord. Elk interview laat zien wat er speelt in het dagelijks leven, hoe te leven, hoe met de regels om te gaan en welke levenswijsheden ze hebben opgedaan. Nu we 40 jaar bestaan kijken we ook vooruit. Ons beleid is primair gericht op voortbestaan

en onze huidige capaciteit en mogelijkheden behouden. Met de neo-liberale tendenzen in de maatschappij zijn er steeds meer mensen die niet kunnen voldoen aan het maatschappelijke eis van zelfredzaamheid. We blijven nodig. Gastvrij en present zijn is onze belangrijkste diaconale opdracht. We willen er zijn voor deze mensen aan de rand van de gewone samenleving. Wij kiezen voor presentie. In de gewone samenleving mag al zoveel niet en dan is een vrijplaats belangrijk waar mensen kunnen zijn zoals ze zijn. We benaderen mensen als mensen, niet als dakloze of zorgmijder, als verslaafde of probleemgeval. Het is een mens met een geschiedenis, met verlangens, gevoelens, met een verhaal, humor, creativiteit, verdriet, woede, liefde, zorg, kwetsbaarheid. We bieden aan wat we thuis ook hebben als we aanschuiven aan tafel bij onze familieleden: nabijheid, warmte, een verhaal, een luisterend oor. Wie het nodig hebben, kunnen het bij ons krijgen."

Verhalen van de Straat: Annemarie van der Vegt, pastor van de Open Hof, laat tien bezoekers aan het woord aan de hand van de tien geboden. Het boek is verrijkt met de foto's van mede-interviewer Roelof Rump. Prijs is € 15,- [excl. verzendkosten]. Bestellen via info@openhof.org o.v.v. jubileumboek. Voor meer informatie zie: www.openhof.org. Tekst en foto's zijn van Hub Crijns

De PCI Drie-eenheid-parochie zoekt zijn weg

Hans Oldenhof is pastoraal werker in de H. Drie-eenheidparochie in Nieuwegein en omstreken

Op 1 januari 2010 kwam binnen het Aartsbisdom Utrecht de Parochie van de H. Drie-eenheid tot stand ten zuidwesten van de stad Utrecht. Een achttal gemeenschappen ging samenwerken; vier in de stad Nieuwegein en vier op het platteland.

Ook werd er een nieuwe Parochiële Caritas Instelling geformeerd met een nieuw bestuur, waarvan een aantal leden binnenkort zijn tweede termijn heeft vol gemaakt. Een mooi ogenblik om terug te blikken en de balans op te maken.

Gevarieerde werkgroepen

Bij de start waren de caritas werkgroepen zeer verschillend in tal van opzichten: qua vermogen, vergaderfrequentie, uitgaven, focus, leeftijdsopbouw en bekendheid bij de achterban en de buitenwacht. De nieuwe bestuursleden van de PCI kwamen niet voort uit de werkgroepen en konden een nieuwe start maken. Wel had een aantal mensen met veel caritaservaring meegewerkt aan het zoeken van de juiste mensen. In maart 2011 kwam het eerste beleidsplan uit.

Ambities

Men wilde meer dan alleen het goed beheren van het gezamenlijke vermogen. Net als het parochiebestuur wilde men primair werken aan samenhang in de nieuwe parochie. Alle vermogens werden samengevoegd en de werkgroepen moesten voortaan een jaarbegroting indienen. Bij bedragen boven de € 500,- moeten ook twee PCI bestuurders hun fiat geven. Er is de laatste tijd per jaar zo'n € 75.000,- beschikbaar na aftrek van de verplichte afdracht aan het Aartsbisdom. Een groot bedrag. Het wordt nog niet helemaal gebruikt, maar de uitgaven stijgen jaarlijks.

In het Randstedelijke Nieuwegein (met drie katholieke kerken) was men gewend flink aan de weg te timmeren. Ook in de andere gemeenschappen is er sprake van toenemende activiteit. Het werd zelfs zoveel werk voor de penningmeester, dat het plaatselijke banknummer nu in ere wordt hersteld: de werkgroepen krijgen een halfjaarlijks budget.

Welke factoren spelen mee?

Allereerst de toenemende tweedeling tussen arm en rijk, de blijvende armoede en de plek die de meeste werkgroepen zich hebben verworven binnen de plaatselijke zorgketen. Deze doet in toenemende mate een beroep op de lokale caritaswerkgroep om acute noden te lenigen. Men weet dat er geld is en dat er niet eerst gecollecteerd moet worden. De overheid treedt terug en is erg bureaucratisch. Caritas werkt snel.

Als tweede is in de laatste vijf jaar de samenwerking met de andere kerken gegroeid. Soms is dat rond een concrete nood of een gezamenlijk project. Soms participeert men samen in een gemeentelijk noodfonds. Soms haakt men aan bij een oecumenisch initiatief, bijv. in de armste gemeente in het project Schuldhulpmaatje. De onderlinge contacten worden steeds hechter, waarbij de katholieken relatief meer geld bijdragen en de protestanten meer vrijwilligers leveren. Het is hier *Bible Belt* met flink wat katholieken, waarvan de ouderen (en sommige jongere mensen) nog in voldoende mate de tien katholieke vierplekken bezoeken. Als derde factor het samen netwerken in de zorgketen. Dat wordt vanzelfsprekender als er oecumenische diaconale overlegstructuren zijn. Je bent dan samen aanspreekbaar en inspireert elkaar. Voor mij als pastoraal werker wordt het dan veel gemakkelijker om

Kardinaal Eijk bidt voor de aanwezigen tijdens een diaconaal werkbezoek aan een project in Nieuwegein waarin contact gelegd wordt met Roma [Fotograaf: Roland Enthoven]

in te schatten wanneer mijn komst of mijn bijdrage in de begeleiding van een project zinvol is. Waar oecumenisch wordt gewerkt komen er ook eerder jaarverslagen tot stand voor de eigen katholieke achterban en de buitenwacht.

Als vierde factor zijn er de tweejaarlijkse ontmoetingen waar het PCI bestuur voor zorgt met inhoudelijke verdieping. De caritaswerkgroepen zijn het leuk gaan vinden om elkaar te ontmoeten en bij te praten. Ze brengen elkaar op ideeën. Eén bestuurslid onderhoudt (naast de penningmeester) meer doorlopend contact met de werkgroepen om te kijken hoe het gaat en waar behoeften liggen.

Helpen bij noden

Er worden nu per jaar ongeveer honderd personen en families direct geholpen. Via participatie in Noodfondsen wordt een onbekend maar wel substantieel aantal mensen geholpen met ons geld. Door de steun aan projecten binnen en buiten de kerk wordt een nog groter bereik gerealiseerd. Nu is het op de meeste plaatsen een vitaal en onmisbaar onderdeel van de zorgketen, en dat in een tijd dat de kerk vergrijsd en steeds marginaler wordt.

Diaconie als vindplaats van transcendentie

Het vertrekpunt is theologisch: het doen van het goede is mystagogisch. Caritas en diaconie zijn bijzondere vindplaatsen om als mens en als gelovige te groeien. Daarvoor moet caritas wel meer zijn dan 'hit and run' (de situatie snel in kaart brengen, geld geven en dan weer wegwezen; je mocht eens een band krijgen...). Meer aandacht voor verhoging van het 'presentiegehalte' juich ik toe. Wie echt de werkelijkheid door de ogen van de 'rafelranders' durft te bezien, wie met hen op

durft te trekken, met hen tegen muren loopt en met hen naar openingen zoekt, ondergaat onherroepelijk een veranderingsproces. Je mens- en wereldbeeld en je zelfbeeld kunnen verschuiven, realistischer worden en meer door verbinding gekleurd worden. Maar ook je relatie met God kan veranderen. Onze kerk lijdt nu aan een burgerlijke, moraliserende 'spiritualiteit'. Juist de diaconie is een vindplaats van transcendentie: geraakt worden, verbonden raken, uitzuivering van motieven, voorzienigheid ervaren, bezielend worden, onverwachte openingen.

Spirituele woorden

Spirituele groei en maatschappijkritische zin gaan daarbij gelijk op: armoede en uitsluiting zijn geen randverschijnselen, uitzonderingen die de regel bevestigen. Wie te midden van de armen met hen leert leven 'uit genade' verlaat de beschermde burgerlijke omgeving en komt tot een ander handelen, een ander bidden, een ander staan in de traditie van de kerk. Erik Borgman heeft in 'Leven van wat komt' daarover rake dingen geschreven. Diaconaal werk houd je alleen vol als je leert om meer contemplatief in het leven te staan. Zonder diaconie, gepaard aan aanbidding van de Bron van waaruit je samen leeft, is er minder toekomst voor de kerk. De Voorzienigheid zal hoop ik voorkomen dat we straks een hoop geld hebben, maar geen bezielde mensen meer om te zorgen dat het op de juiste plaatsen terecht komt.

www.presentie.nl
<https://www.3eenheidparochie.nl>

Een vluchteling is ook een mens

Bob van Dillen is migratiedeskundige en programma manager bij Cordaid

Je hoeft vandaag de krant maar open te slaan, en het valt meteen op dat migratie steeds als een probleem wordt besproken. Dat is jammer, temeer omdat het merendeel van de bijna 250 miljoen migranten ter wereld zonder problemen van land wisselt. En ook omdat we uit de geschiedenis weten dat migratie doorgaans een bron is van welvaart en ontwikkeling.

Een andere hardnekkige misvatting is dat de migratie crisis zich afspeelt in Europa. Zeker, die crisis is groot, helemaal als je beseft hoe groot het kerkhof is in de Middellandse Zee. Maar kijk eens buiten Europa. Zo'n 85% van de 65 miljoen mensen die momenteel op de vlucht zijn, zitten klem in oorlogsgebieden zoals in Syrië, Afghanistan en Zuid-Soedan, of in één van de directe buurlanden. Daar zitten overlevenden jarenlang 'in de wacht', onder een tentzeil of in een bouwval. Daar kunnen gastgemeenschappen de druk van nieuwkomers nauwelijks aan.

Opvang in de regio

Die vluchtelingenkampen zijn de plekken waar Europa wil dat vluchtelingen blijven zitten of naar worden teruggestuurd. 'Responsability by proximity' noemt men dat: wie het dichtste bij de ellende zit, moet de gevolgen maar oplossen. De afgelopen twee jaar hebben de EU en de VS hun beleid van terugsturen en weghouden alleen maar verder aangescherpt. En dat gebeurt steeds vaker met geld uit de begroting van ontwikkelingssamenwerking. Om te zorgen dat vluchtelingen Europa niet bereiken worden deals gemaakt met Afrikaanse landen, veelal met regimes die het niet zo nauw nemen met mensenrechten. Zo denkt Europa 'het migratieprobleem' op te lossen.

Een naaste in nood reik je de hand

Een naaste in nood reik je de hand is mijn visie op 'de vluchtelingenproblematiek'. Vluchtelingen zijn geen probleem. Het zijn geen aantallen. Het zijn mensen zoals jij en ik, in omstandigheden die jij en ik ons niet kunnen voorstellen, maar ons ook hadden kunnen overkomen. Die veelal gedwongen werden om huis en haard te verlaten, door conflict, armoede of klimaatgeweld. Kunnen jij en ik dan iedereen de hand reiken? Nee. Maar Europa telt 500 miljoen mensen en dubbel zoveel handen. Genoeg om meer te doen dan we denken. En ook genoeg om meer te doen dan nu het geval is.

Caritas campagne 'Share the Journey'

In de vorige editie van *Diakonie & Parochie* schreef Hub Crijns over de wereldwijde Caritas campagne 'Share the Journey'. Deze campagne komt als concrete invulling van de oproep van Paus Franciscus voor een cultuur van ontmoeting, om harten en gedachten te openen en om onze perceptie te veranderen. Vanuit Europa wordt de 'Share the Journey' ondersteund door twaalf Caritas organisaties in elf Europese landen, waaronder Cordaid in Nederland, die de krachten gaan bundelen in een gezamenlijke campagne. We gaan tonen wat er zich afspeelt achter de bewaakte grenzen van Europa, maar ook wat de redenen zijn waarom mensen vluchten en hoe ze moeten overleven in hun zoektocht naar veiligheid. We gaan in gesprek met jongeren en beleidsmakers om te kijken hoe onze samenleving menswaardige opvang kan bieden en draagkracht zo kan verdelen dat het gemeenschappen niet ontregelt, maar juist versterkt en verrijkt. Dat gaan we doen in Nederland, maar ook in Centraal-Europa waar de angst en vooroordelen jegens migranten en vluchtelingen doorgaans sterk zijn. We doen daarmee

Cordaid-directeur Kees Zevenbergen opent zijn armen voor migranten en vluchtelingen
[Fotograaf: Frank van Lierde]

wat de Paus al jaren doet en waar hij ieder van ons toe oproept: 'Wees een naaste voor wie alles moest achterlaten, open je armen voor een mens in nood en biedt bescherming en ondersteuning. Doe dat als individu, als parochie, gemeenschap en als land'.

Open Brief aan Regering en Parlement

Cordaid werkt nauw samen met andere Europese katholieke hulporganisaties van het Caritas netwerk, en zoekt steun en aansluiting met gelijkgezinden in Nederland. Een eerste gezamenlijke actie was direct al een heel belangrijke. Bij gelegenheid van de Werelddag voor Migrant en Vluchtelingen, op 14 januari j.l. publiceerde het *Katholiek Nieuwsblad* de *Open Brief aan Regering en Parlement* die beleidsmakers opriep de boodschap van Paus Franciscus over een wereld waarin de rechten van migranten en de ontmoetingscultuur centraal staan, serieus te nemen.

Ontmoetingscultuur ontwikkelen

Deze oproep laat zich samenvatten in vier werkwoorden: het verwelkomen, beschermen, ondersteunen en integreren van migranten en vluchtelingen moet de leidraad vormen van ons handelen. *Verwelkomen*: vandaag betekent dit bovenal onze gastvrijheid tonen - migranten en vluchtelingen meer mogelijkheden bieden om veilig hun bestemming te bereiken. *Beschermen*: garandeer de rechten en de waardigheid van migranten, ongeacht hun legale status. *Ondersteunen*: zorg ervoor dat alle migranten en vluchtelingen - evenals de gemeenschappen die ze onthalen - in staat

zijn hun volle potentieel als mens te kunnen vervullen. *Integreren*: erken de culturele verrijking die voortkomt uit de ontmoeting met nieuwkomers.

Gastvrij beleid is nodig

Het metterdaad verwelkomen, beschermen, ondersteunen en integreren van migranten en vluchtelingen betekent ook een oproep aan regering en volksvertegenwoordiging om kaders te scheppen die dit werk mogelijk maken en bevorderen. Vandaar de *Open brief aan Regering en Parlement*. De nieuwe beleidskaders en budgetten zullen moeten leiden tot een menswaardige opvang in onze eigen samenleving, waarin de rechten van migranten, de zorg en verbondenheid voor nieuwkomers en de ontmoetingscultuur centraal staan. En die zal ook moeten leiden tot extra inspanningen om de grondoorzaken van gedwongen migratie weg te nemen, zodat migratie weer een optie kan worden in plaats van een acute noodzaak. We zullen het nieuwe kabinet op de voet gaan volgen in hun stappen om dit mogelijk te maken.

www.cordaid.nl
www.journey.caritas.org
<https://www.cordaid.org/nl/nieuws/katholieke-wereldag-voor-migrant-en-vluchtelingen/>
 Cordaid en Bob van Dillen zijn betrokken bij de internationale Caritas campagne "Share the Journey" die meer begrip en humanere opvang wil bepleiten voor vluchtelingen.

Geloven in verbinding in tijden van onzekerheid

Open brief van priesterarbeiders en keuzeverwanten

Anne-Marieke Koot werkt als huishoudelijke hulp in de thuiszorg en
Guus Timmerman werkt als zorger voor de Stichting Presentie

Op 4 juni 2017, tijdens de internationale Pinksterbijeenkomst van priesterarbeiders, schreven de 34 aanwezigen samen een open brief aan alle mensen van goede wil in Europa.

'Arbeitergeschwister'

Een van de schrijvers van deze open brief is Anne-Marieke Koot uit Utrecht: "Geïnspireerd door de traditie van priesterarbeiders heb ik ruim 15 jaar geleden de stap gezet om te gaan werken als huishoudelijke hulp in de thuiszorg. In de jaren tachtig heb ik theologie gestudeerd en daarna heb ik een aantal jaar als pastor gewerkt, waaronder als bedrijfspastor. Daar hoorde ik de verhalen over priesterarbeiders: priesters die in de jaren vijftig, zestig en zeventig, toen steeds meer arbeiders de kerk verlieten, in fabrieken gingen werken vanuit de gedachte dat de kerk naar de mensen toe moest gaan. Zij deelden het dagelijks leven en werk met de arbeiders." In Nederland zijn er op dit moment geen priesterarbeiders meer die betaald werk doen, maar in andere Europese landen nog wel. Zo is er in Duitsland een groep van ruim 30 mensen die elkaar twee keer per jaar ontmoeten in Frankfurt. Zij noemen zichzelf 'Arbeitergeschwister' omdat het niet alleen priesters zijn, maar ook religieuzen, leken, mannen en vrouwen, katholieken en protestanten. Ze hebben gemeen dat ze er bewust voor hebben gekozen om laag of ongeschoold werk te doen. Anne-Marieke: "De ouderen onder hen hebben vooral in de mijnen en de auto-industrie gewerkt. De jongeren werken in de dienstensector, de schoonmaak, in de horeca, in een winkel of als uitzendkracht. Het gaat vaak om banen die erg onzeker zijn en met zeer wisselende arbeidstij-

den. Bij deze Duitse groep heb ik me aangesloten, omdat ik een plek zoek om over en vanuit mijn ervaringen als thuishulp te praten en mijn geloof te delen. Afgelopen Pinksteren was ik in Essen, Duitsland, aanwezig bij de jaarlijkse internationale bijeenkomst van deze groep en groepen uit Frankrijk, Zwitserland, Engeland, Italië, Spanje, Catalonië en België."

AANHEF EN CENTRALE VRAAG OPEN BRIEF

"Verwijzend naar de veelvuldige oproep van Paus Franciscus om 'te luisteren naar de schreeuw van de aarde en de vertwijfelden' en in het gedeelde geloof in Jezus Christus de Bevrijder, die geleefd heeft, gestorven is en verzezen voor het heil van heel de mensheid, willen wij ons in woord en daad aansluiten bij al die geëngageerde vrouwen en mannen van goede wil, die in onze wereld wegen van waarheid, van solidariteit, van delen en van gerechtigheid gaan: de algemene weg van vrede en liefde!

Hoe kunnen wij de toenemende onzekerheid van zoveel mensen in Europa onder ogen zien en daarmee omgaan?"

Precariaat

Het thema van de internationale Pinksterbijeenkomst in Essen was: 'De alles bepalende precarisering...?'. De begrippen 'precarisering', 'precariaat' en 'precariteit' zijn in Nederland minder bekend. In 2014 kwam het Sociaal en Cultureel Planbureau met *Verschil in Nederland*, een rapport waarin het SCP een zesdeling in Nederland constateerde. Kijkend naar inkomen en vermogen, naar opleiding, netwerk, levensstijl, leeftijd, etniciteit, fitheid

Groep van priesterarbeiders en 'Arbeitergeschwister' uit Europa die in Essen aanwezig waren
[Fotograaf: José Ibanez]

en uiterlijk kwam het SCP tot zes groepen: de welgestelde bovenlaag, de jongere kansrijken, de werkende middengroep, de comfortabel gepensioneerden, de onzeker werkenden en het precariaat. De laatste twee groepen hebben een zwakkere maatschappelijke positie dan de andere vier. Voor het precariaat, ongeveer 15% van de Nederlandse bevolking, geldt dat het meest. De helft van deze groep bestaat uit ouderen. De onzeker werkenden hebben volgens het SCP last van een onzekere arbeidsmarkt en weinig zelfvertrouwen. In deze groep bevinden zich de meeste werkzoekenden. Zij vormen 14% van de bevolking. Het woord 'precariaat' is samengesteld uit 'precair' en 'proletariaat' (Guy Standing). Het precariaat is de groep mensen die in een permanente situatie van onzekerheid verkeert, waarin onzekerheid qua werk en inkomen vergezeld gaat van existentiële onzekerheid. Ook de groep van onzeker werkenden kan tot het precariaat in ruime zin worden gerekend.

Precariteit en precarisering

'Precariteit' is de combinatie van onzekerheid qua werk en inkomen en existentiële onzekerheid. En dan is er nog 'precarisering', een maatschappelijke ontwikkeling naar grotere precariteit die al decennialang aan de gang is. Thomas Spijkerboer noemt het 'een grootscheeps politiek programma van 'verontzekering''. Op de gebieden van sociale woningbouw, arbeidsmarkt, gezondheidszorg en onderwijs worden welbewust zekerheden afgebroken om degenen die daarvan afhan-

kelijk zijn, te prikkelen meer voor zichzelf te zorgen en minder op de overheid te rekenen. Vooral de groep van onzeker werkendenervaart de dreiging van toenemende precariteit. Dorothy Day gebruikte het begrip 'precariteit' al in 1952 in een artikel in *The Catholic Worker*. Opvallend genoeg pleit Day daarin voor méér precariteit. Mensen die het goed hebben, zouden minder zekerheid moeten najagen en meer moeten doen voor mensen die geen enkele zekerheid hebben. Ook deze betekenis van precariteit mag meeklinken bij het lezen van de brief.

VERVOLG OPEN BRIEF (2)

"Velen van ons ervaren onzekerheden in hun eigen leven of bij anderen in hun nabije omgeving door:

- een inkomen waarvan moeilijk is rond te komen;
- onzekere en tijdelijke arbeidscontracten;
- moeilijkheden om een verblijfsvergunning te verkrijgen en behouden;
- werkloosheid en de twijfel of terugkeer naar betaald werk mogelijk is;
- de twijfel bij oudere werknemers en werkneemsters of ze hun fysiek zware werk tot hun pensioen kunnen volhouden;
- de toenemende (mantel)zorg voor ouders, kinderen, kwetsbare burens en familie;
- ziekte

* Deze onzekerheden maken mensen bang. Daarbij komt heden ten dage de angst voor terroristische aanslagen. Absolute zekerheid is

een illusie! Maar we willen niet accepteren dat er mensen zijn die in precare omstandigheden leven en daaronder lijden, die door politieke beslissingen en maatschappelijke veranderingen te vermijden zijn. Voor deze noodzakelijke veranderingen zetten wij ons samen in. Op weg daarnaar toe is het volgens ons nodig dat we:

- een houding ontwikkelen die ons te midden van onzekerheden zonder angst laat leven;
- de schaamte overwinnen om met anderen over onze nood te praten, om zo uit het isolement te treden en elkaar wederzijds te kunnen ondersteunen.

* Veel mensen in Europa, in het bijzonder de jongere generatie, voelen zich zodanig niet gezien en buitengesloten, zowel van de wereld van de arbeid, als van het sociale en economische leven (Evangelium Gaudium nr. 53), dat ze niets meer van de samenleving verwachten en zich uit het democratisch en sociaal leven terugtrekken. Zo worden ze door hun marginalisering onmachtig om actief aan democratische besluitvorming deel te nemen en worden ze nauwelijks door politieke organen vertegenwoordigd.

* Omdat ze zich nauwelijks gezien voelen, keren ze zich af. Ze gaan niet meer stemmen of ze geven hun stem uit protest aan rechtsextremisten en rechts populistische partijen. Angsten van de bevolking worden door vertegenwoordigers van diverse politieke richtingen bewust aangewakkerd en misbruikt."

Globaal denken, lokaal handelen, boven-lokaal verbinden

Deze brief is de uitkomst van de gesprekken en ontmoetingen in Essen. Tijdens het weekend vertelden de aanwezigen uit heel Europa elkaar over hun kijk op precarisering en de eigen dagelijkse ervaring in werk en leven. Anne-Marieke: "Zorgen die ik heb over de ontwikkeling van laag en slecht betaald werk in Nederland, zoals bijvoorbeeld mensen ervaren die post rondbrengen, die zijn er ook in andere Europese landen. Daarbij is de situatie in Zuid-Europa nog veel nijpender dan bij ons. Tegelijk werd ons in de gesprekken ook duidelijk hoezeer wij binnen Europa economisch met elkaar verbonden zijn en van elkaar afhankelijk zijn. Een gevaar is dat landen tegen elkaar worden uitgespeeld en de meest

kwetsbare groepen worden daar de dupe van." Op 21 maart zijn in Nederland de gemeenteraadsverkiezingen. Hier gaat het om lokale politiek, maar die staat niet los van wat er in Nederland en in Europa gebeurt. Hoe kan een gemeente bijdragen aan een rechtvaardiger Nederland en Europa? Veel publieke taken in een gemeente worden - verplicht - aanbesteed, zoals de huishoudelijke hulp, vervoer van ouderen, enzovoort. Het risico bestaat dat er alleen naar het geld wordt gekeken en dat kleine plaatselijke initiatieven en bedrijven, die vaak sterk inzetten op persoonlijke relaties tussen mensen, het onderspit delven. Een gevolg kan zijn dat mensen hun werk verliezen en mensen gedwongen worden voor minder loon te gaan werken. Tegelijk zie je dat gemeenten gaan samenwerken om sterker te staan in de onderhandelingen met landelijke zorgaanbieders. Wil je als gemeenteraad die plaatselijke initiatieven en wat is opgebouwd aan persoonlijke relaties tussen mensen recht doen, dan zul je ook als raad bovenlokaal moeten denken en (samen) werken.

VERVOLG OPEN BRIEF (3)

"Vragen aan Europa:

- Is Europa zijn verleden vergeten? Is Europa vergeten dat het de ervaring van bloedige oorlogen was, die het dringend verlangen naar vrede en eenheid liet groeien en leidde tot de stichting van de Europese unie?
- Wordt dit streven van zuster- en broederschap en een gelijkwaardige uitwisseling tussen volken niet verraden door ondemocratisch gesloten verdragen en wetten op EU-niveau?
- Vergeten Europese volken, nu ze geconfronteerd worden met klimaat- en oorlogsmigratie niet dat zij juist deze volken in de koloniale tijd hebben onderdrukt en uitgebuit, en dat deze structuur van uitbuiting zich in de neoliberale economie tot op heden voortzet?
- De meeste Europese landen hebben toch het vluchtelingenverdrag van Genève ondertekend, hoe kunnen ze dan het grondrecht op asiel zo uithollen?

Als we niet een fundamenteel nieuwe politieke weg vinden - een politiek die het welzijn van mensen boven maximale winst zet - dan zullen

de komende generaties nog meer lijden onder de omstandigheden die ons nu al benauwen.

Daarom roepen wij dringend op

Tot een Europa met open grenzen:

- * waarin migranten niet gecriminaliseerd worden; waarin gestopt wordt met het terugsturen van mensen naar oorlogsgebieden; en waarin ieder die aan de grens komt recht heeft op een individueel juridisch onderzoek.
- * tot een Europa dat het asielrecht respecteert en mensen opneemt die veiligheid en bescherming zoeken.

Tot een Europese economische politiek die het welzijn van allen centraal stelt:

- * die zich afkeert van het principe van onbegrensde concurrentie. Een concurrentie die werknemers uit verschillende landen wereldwijd tegen elkaar uitspeelt en leidt tot verslechtering van arbeidsomstandigheden en ook leidt tot toenemende vervuiling van ons milieu.
- * die weigert handelsovereenkomsten te sluiten die de uitbuiting van Afrikaanse en andere volken tot gevolg hebben.
- * die gebaseerd is op de rechten van werknemers en werknemers én het streven naar menswaardige arbeidsomstandigheden!

Daarom wensen wij:

een levend Europa: democratisch op politiek niveau - economisch rechtvaardig - solidair op sociaal vlak - cultureel pluralistisch - regionaal verschillend - ecologisch duurzaam - oecumenisch en interreligieus.

Daarom hopen wij:

dat een elan van grootmoedigheid en gratuiteit ontstaat in onze landen, zodat er een echte Europese solidariteit ontstaat die voorrang geeft aan mensen en een zuster- en broederlijke ontmoeting en dialoog bevordert tussen allen: "Want zie, het rijk Gods is midden onder u" (Lucas 17,21)."

Midden onder ons

Het is betekenisvol dat de open brief over 'ver-ont-zekering' eindigt met "Zie, het rijk Gods is midden onder u". Alsof deze mannen en vrouwen die zo radicaal kiezen voor het delen van leven en werk met mensen die meer dan de meeste anderen in onzekerheid

leven, willen zeggen: dat is alle zekerheid die we nodig hebben. Het paradoxale van de tijd waarin we leven is dat het najagen van zekerheid onze zekerheid oplevert, het najagen van veiligheid onveiligheid, het najagen van maximaal plezier stress. Wat we nodig hebben is vertrouwen, niet vertrouwen in 'de toekomst', maar vertrouwen in verbinding tussen mensen hier (lokaal en bovenlokaal) en nu ("onder ons"), juist ook in tijden van (toenemende) onzekerheid en een politiek die dat met opzet tweegbrengt.

Wat kan een parochie hiermee?

Een PCI of een diaconale werkgroep kunnen:

1. Een bijeenkomst besteden aan de vragen:
 - a) Wat betekent zekerheid voor ons? Willen we zekerheid tegen elke prijs?
 - b) Waar zien we (toenemende) onzekerheid en angst in onze omgeving? Wat zijn reële bedreigingen en waar worden angsten opzettelijk aangewakkerd?
 - c) Waar zien we in onze omgeving bewegingen van mensen die de samenleving de rug toekeren en zich onttrekken aan democratische processen?
 - d) Waar zien we in onze omgeving (nieuwe) vormen van solidariteit om met (toenemende) onzekerheid en angst om te gaan? En waar zien we bewegingen van (opnieuw) deelnemen aan de lokale democratie?
2. En de zo opgedane inzichten inbrengen in het gesprek met de gemeente(raad) n.a.v. het coalitieakkoord, het collegeprogramma of het (nieuwe) gemeentelijk beleid op het sociaal domein.

Verwijzingen:

- + Sociaal en Cultureel Planbureau, *Verschil in Nederland: Sociaal en Cultureel Rapport 2014*, Den Haag 2014
- + Thomas Spijkerboer, *It's neoliberalism, stupid!*, in: *De Groene Amsterdammer*, 12 april 2017
- + Website Arbeitergeschwister (met daarop de Open brief): <https://arbeitergeschwister.wordpress.com/die-europaeischen-treffen-der-arbeiterpriester/>

Project Geloof, Duurzaamheid en Toekomst

Een Maatschappelijk Activeringsproject voor parochies

Mirjam Schuilenga is consulent bij de Stichting KIM

Op de landelijke inspiratiedag *Laudato Si'* op 23 april 2016 werd het manifest gepresenteerd en ondertekend door een groot aantal deelnemers. Met dit manifest verklaren zij zich actief in te zullen zetten voor de bescherming van de schepping en van het recht op waardig leven van de armsten.

Het manifest roept op tot “een ecologische bekering van onszelf, kerk en maatschappij”. Dit naar aanleiding van de veelbesproken encycliek *Laudato Si'* van paus Franciscus over de ecologische gevolgen van het (westerse) consumptisme. In heldere taal beschrijft de paus wat de mens zou moeten doen om te komen tot een eerlijker gebruik van de aarde. Hij heeft het over een omkering die noodzakelijk is om de verschuiving van consumptisme naar duurzaamheid, ecologische verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid mogelijk te maken. De inspiratiedag, de encycliek en het ondertekende manifest zijn aanleiding geweest om binnen R.-K verband een project op te starten in samenwerking met de Konferentie Nederlandse Religieuzen, KNR. Zo is het project ‘Geloof, Duurzaamheid en Toekomst’ in het leven geroepen met financiële steun van het Kansfonds. Dit project is na een vooronderzoek in 2017 van start gegaan in 2018 in Noord en Midden Nederland om lokaal parochies te ondersteunen bij hun duurzaamheidsinitiatieven. Daartoe zijn een viertal consultants van het Maatschappelijk Activeringswerk in Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel en Gelderland actief.

Volk onderweg

Bij de activiteiten rondom duurzaamheid

binnen dit project zit een diepere laag. God gaat met ons mee als een volk onderweg in dit ecologische proces. “Gods verlossende kracht is hier geen macht van buitenaf, maar werkt via de geheimzinnige samenhang waarin de dingen elkaar in hun diversiteit en veelkleurigheid beschermen en voeden, aanvullen en herstellen, dynamiseren en nieuwe mogelijkheden geven”, aldus Erik Borgman. Ons verbonden weten met dit mysterie is de dragende grond van het project. Tegelijk biedt het Katholiek Sociaal Denken, met name met betrekking tot solidariteit en het *bonum commune*, (het algemeen goede) handelingsperspectieven, als ook eigen beleving als motor voor ons handelen. Is het onrust wat ons tot handelen dwingt of kunnen we ook op een andere manier met duurzaamheid bezig zijn waar meer ruimte is voor dankbaarheid en goedheid? In de woorden van Erik Borgman: “Het gaat erom de schepping te zien als een netwerk van broeder- en zusterlijkheid, een universele gemeenschap waarvan niets of niemand is uitgesloten en daarom niet mag worden uitgesloten. De schepselen drukken in hun samenhang en hun relaties Gods overstromende goedheid uit en zijn erop gericht deze goedheid steeds meer te realiseren”. De consultants ondersteunen ontkiemende activiteiten in de parochies en zoeken hierin naar verbreding o.a. door middel van regionale bijeenkomsten. Ondersteunend hierbij is de landelijke website *Laudati Si'*.

Duurzaamheidsactiviteiten

Wat voor activiteiten kun je bijvoorbeeld in de parochie doen? Te denken valt aan spiritualiteitsprogramma's die gericht zijn op toerusting, verdieping en aan themavieren-

gen/bijeenkomsten. Bijvoorbeeld rondom de schepping, rentmeesterschap, maaltijd, vasten, oogstdankdagen. We gaan uit van kleine gebaren die in een groter verband kunnen worden geplaatst. Lokaal gebeurt er al van alles en hoe kunnen we dat met elkaar delen? De consultants met hun netwerken ondersteunen de werkgroepen en parochiebesturen daarin.

De doelstelling van het project kan samengevat worden in de letters BBB met drie facetten: 1. *Bewustwording* van de relatie tussen armoede en de kwetsbaarheid van de aarde; 2. *Beweging* door aan te sluiten bij een eeuwenoude spirituele beleving en katholieke bronnen; en 3. *Bieden* van handelingsperspectieven.

Binnen dit project komt een overzicht van *good practices* van bestaande lokale (kerkelijke) initiatieven en aanknopingspunten voor concrete acties. Het streven is dat een groot aantal parochies en/of combinaties van geloofsgemeenschappen meedoen. Het project biedt methoden en inhouden die aanspreken en gericht zijn op het koppelen van feiten aan beleving, afhankelijk van wat er speelt binnen een parochie.

We putten uit een rijke traditie

Vanuit het Katholiek Sociaal Denken kan een vertaalslag worden gemaakt naar concrete handelingsperspectieven waarin verbinding wordt gelegd met een houding van dankbaarheid voor de schepping. De katholieke liturgie maakt het ook mogelijk om dankbaarheid voor de schepping uit te drukken en het cyclisch terug te laten keren op bestaande thema's in het kerkelijk jaar. Hierin komt op een meer existentiële manier onze dankbaarheid én afhankelijkheid tot uitdrukking. Al die kleine gebaren van duurzaamheid kunnen uitgroeien tot een regulier onderdeel van de activiteiten van kerken en van beleid. Het interview met vrijwilligers uit de parochie in Wageningen en Bennekom verderop in dit nummer is daarvan een mooi voorbeeld. We sluiten in dit project aan bij wat aanwezig is. Het is belangrijk om mensen in lokale gemeenschappen met elkaar in gesprek te laten gaan. Hiervoor zijn voldoende landelijk ontwikkelde materialen en methodes beschik-

Beeld van Sint Franciscus, gemaakt door Frederick Franck in 1998, in de Hof van Lof Franciscanen klooster te Meegen [Fotograaf: Edwin H.]

baar. Het hebben van een kleine werkgroep lijkt een voorwaarde te zijn om het thema binnen één of meerdere parochies goed onder de aandacht te brengen. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van bestaande (thematische) werkgroepen, bijvoorbeeld, gebouwenbeheer, diaconie, liturgie en catechese, als ook voeding en waterbeleid, energie, grondstoffen en afval en mondiale solidariteit.

Waar sta je?

Het MA-werk heeft een programma ontwikkeld met als thema ‘Ons gemeenschappelijk huis’. In aansluiting op *Laudato Si'* beginnen we niet met doelen en actieplannen maar met de vraag: “waar sta je?”, zodat vanuit een bewuste standplaats naar de omgeving gekeken wordt en daarin diverse aanknopingspunten worden herkend in bijvoorbeeld kennis, middelen en medestanders. Je wordt er ook als persoon bij betrokken binnen het volk dat onderweg is in een ecologisch proces. We vormen samen een netwerk van broeder- en zusterlijkheid, waarvan niemand uitgesloten kan worden. Een ieder is verbonden met God en met de medemens. Vanuit een dankbare houding tot God die alles schiep, ontstaat er ruimte om in beweging te komen en op weg te gaan.

www.laudato-si.nl
www.stichtingdekim.nl/
 Voor informatie, agenda van activiteiten en contactgegevens over het projectgroep Geloof, Duurzaamheid en Toekomst Erik Borgman, ‘Deelnemen aan het goede. De contemplatieve politiek van de encycliek *Laudato Si'*’, in: *Tijdschrift voor Theologie* 56(2016)3.

Duizend bloemen bloeien

Over diaconie en duurzaamheid

Mirjam Schuilenga is consulent bij de Stichting KIM

In de locaties van Bennekom en Wageningen van de parochie van de Zalige Titus Brandsma te Gelderland zijn werkgroepen Kerk en Milieu actief. Hoe en waarom zijn deze werkgroepen ontstaan en wat inspireert hen?

In de kerk van geloofsgemeenschap Maria Virgi Regina te Bennekom vertellen twee pioniers die geloven in duurzaamheid. Truus Appelman is praktisch actief in Bennekom en Henk van Schaik meer gericht op bewustwording in Wageningen binnen de interkerkelijke werkgroep Kerk en Schepping.

Hoe het allemaal begon

Truus Appelman: "Ik was sinds 1990 beroepshalve actief voor het milieu in het voorlichtingswerk voor vrouwen. Met geld van het ministerie van VROM werden vrouwen uit vier vrouwenorganisaties geschoold om lokaal milieuvoorlichting te geven. Er werd gesproken over het scheiden van afval, zuinig omgaan met energie, voedsel en water. Vanuit die bewustwording is door één van de organisaties de glasbak in de Nederlandse samenleving gerealiseerd".

Veel vrouwen waren kerkelijk betrokken. Toen in het jaar 2000 een nieuw kerkelijk beleidsplan ontstond, heeft Truus als parochiaan voorgesteld om daarin aandacht te schenken aan het milieu. Het parochiebestuur stelde voor om het oecumenisch aan te pakken. Zij sloot zich aan bij de oecumenische werkgroep Kerk, Milieu en Samenleving. "In de provincie Gelderland werden kerkbesturen ondersteund door het Gelderse Maatschappelijke Activeringswerk. Zo werd in Bennekom de Actie Milieuboorn georganiseerd. In bijna alle kerken, scholen en ook in de bibliotheek werden houten bomen geplaatst. Daarin konden mensen briefjes ophangen met eigen

energiemetingen en besparingen in het huishouden. Ook werden er metingen van de verwarmingstemperatuur in de kerken in relatie tot de energieverbruik gehouden. Dit alles in het kader van bewustwording. Ook hebben we een hemelwaterproject gerealiseerd en zijn we inmiddels een Fair Trade kerk."

Kerk en Schepping Wageningen

Henk van Schaik begon met zijn kerkelijke milieuactiviteiten medio negentiger jaren tijdens een treinrit. Na een klimaatwandeling in Noord-Holland bedacht een aantal mensen in de trein terug de interkerkelijke werkgroep Kerk en Schepping. "We misten de laag onder de burgeractiviteiten die werden georganiseerd in het kader van internationale klimaatconferenties. We wilden ons meer verdiepen in onze eigen geloofstraditie met verhalen uit de bijbel, ethische discussies en het praktische handelen in relatie tot de schepping." De trein blijft een belangrijke rol spelen. In september 2015 werd op het traject Egmond en Amsterdam bedacht dat er een nationale inspiratiedag moest komen rondom de pas verschenen encycliek van paus Franciscus. In 2016 werd mede op initiatief van de werkgroep Kerk en Schepping en de KNR de grote landelijke inspiratiedag gehouden over de pauselijke encycliek *Laudato Si'*. Met medewerking van bisschop Gerard de Korte en econoom Herman Wijffels. Vooral werkgroepen nemen het voortouw in duurzaamheid om er handen en voeten aan te geven. "Het is hier echt duizend bloemen die bloeien."

Dichtbij het dagelijkse leven

Werken aan een duurzame wereld is vanuit een christelijke optiek niet een kommer en kwel verhaal maar een kwestie van dankbaarheid. De vreugde is belangrijk. Truus: "Ik heb in eerste instantie veel weerstand ervaren

Truus Appelman en Henk van Schaik in de kerk te Bennekom bij het Fair Trade logo
[Fotograaf: Mirjam Schuilenga]

om in de kerk koffiedik te scheiden van het reguliere afval. Het gaat simpel om een extra emmer voor organisch afval in de parochiezaal. Als je het thuis doet waarom doe je het dan ook niet in de parochie? Het ligt zo dicht bij het dagelijkse leven en is eenvoudig om te doen. Het gaf me vreugde om te zien hoe simpel het soms is. Het hoeft helemaal niet zwaar te zijn. Inmiddels wordt alles gescheiden in vier componenten." De bewustwording onder parochianen is daarvoor belangrijk. Voor het schenken van Fair Trade koffie zijn bij wijze van spreken twee mensen nodig om het praktisch te realiseren. "Nog belangrijker is het om parochianen hierin mee te krijgen. Het is niet alleen een verstandelijk iets. Je moet er met je hart achter staan en dat met elkaar delen. Die gesprekken zelf zijn belangrijk. Daar wordt je als geloofsgemeenschap ook hecht van." De werkgroep in Bennekom organiseert om het jaar in vier kerken een scheppingszondag waarin bezinning centraal staat. Tijdens de klimaatloop naar Parijs in 2015 heeft de werkgroep in Wageningen wandelingen georganiseerd in de regio. De Raad van Kerken stelde voor om er een pelgrimage van te maken. Vanuit Wageningen zijn er toen lokaal estafette wandelingen georganiseerd. Henk: "Er hebben toen circa honderd mensen aan meegedaan. Je kunt aankleven bij een landelijke activiteit en daar lokaal iets mee doen. Het is een samenspel van nationaal en lokaal en de geest waait als het ware daartussen rond."

Herstel van de schepping

De beide pioniers erkennen dat ze de schepping hiermee niet kunnen herstellen. "Dat zou alleen maar arrogant zijn. We moeten onze menselijkheid erkennen", aldus Henk. Truus vult aan: "maak gebruik van de kracht van het alledaagse. Dan krijgen je activiteiten

een ritme". De paus erkent dat we schuldig zijn aan de verwoesting van de aarde. Maar er is een barmhartige God. Er is ruimte voor verzoening en dat mensen niet gebukt hoeven te gaan onder alles wat fout gaat. Daarin heeft de kerk ook iets te bieden. Ze voegt iets toe aan het maatschappelijk debat. Henk: "Het spirituele voedt de dialoog tussen de domeinen politiek, maatschappij en wetenschap. Het spirituele is ook ter ondersteuning van politici die klem zitten vanwege economische belangen. Het spirituele kan het economische paradigma corrigeren. *Laudato Si'* is daarom een prachtig geschenk om mee naar buiten te treden. Zo wordt onze pastoor uitgenodigd om daarover te vertellen. Hij maakte onlangs deel uit van een panel tijdens een bijeenkomst in de bibliotheek van Wageningen. Daarin gingen vertegenwoordigers uit de wetenschap, kerk en de lokale politiek in dialoog rond het thema 'Geloven in duurzaamheid'. Pastoor Henri ten Have vertelde over de encycliek en dat hij in zijn werk en in zijn privé-leven aandacht poogt te geven aan duurzaamheid. "We tanken gedachteloos benzine zonder te beseffen dat we daarmee iets in korte tijd opstoken wat onomkeerbaar is en dat in miljoenen jaren is gevormd uit planten en dieren. Aandacht voor de armen is altijd een belangrijk thema geweest in de kerk. De paus maakt heel goed onderbouwd duidelijk dat onze opdracht om oog te hebben voor de minder bedeelden en de zorg voor schepping direct aan elkaar gekoppeld zijn."

<http://titusb.nl/jaarthema/616-vasten-project-voedsel-uit-eigen-tuin-of-buurt>
<http://titusb.nl/algemeen-nieuws/592-geloven-in-duurzaamheid>

Wat is missionair-diaconaal?

Trinus Hoekstra is als diaconaal specialist werkzaam bij Kerk in Actie

Op vrijdag 29 september 2017 vond op Hydepark te Doorn de studiedag 'Wat is missionair-diaconaal?' plaats. Aan de studiedag namen ruim zeventig personen deel, voor het merendeel predikanten. De studiedag werd georganiseerd door Kerk in Actie in samenwerking met Ondersteuning Gemeenten en de Protestantse Theologische Universiteit (PThU).

Aanleiding

De aanleiding voor de studiedag was dat ik in het vroege voorjaar van 2017 meewerkte aan een missionair-diaconale training voor aankomende predikanten aan de PThU te Groningen. In het voor studenten en docenten begeleidende paper bij de training vielen mij toen de regels op waarin uitgesproken werd dat de betekenis van het begrip *missionair-diaconaal* op het moment niet eenduidig is. Die woorden intrigeerden me en riepen nieuwsgierigheid op naar de veronderstelde meerduideligheid van het begrip. Tegelijkertijd speelde voor mij daarbij een rol dat ik jaren in het arbeidspastoraat heb gewerkt, dat vaak aangeduid werd als een *missionair-diaconale* werksoort. Naast dit begrip *missionair-diaconaal* en werk dat kennelijk aangeduid wordt als *missionair-diaconaal* is er dan ook nog sprake van *diaconaal* werk en *missionair* werk dat vaak naast elkaar bestaat. Kennelijk kunnen diaconaat en missionair werk veel met elkaar te maken hebben, maar kennelijk ook niet. Vanuit deze nieuwsgierigheid naar de zin en samenhang van terminologie en werksoorten is het idee voor de studiedag 'Wat is missionair-diaconaal?' ontstaan. Het programma van de dag bestond uit twee delen. 's Ochtends presenteerden zich vier praktijkvoorbeelden waarin 'missionair-diaconaal' een rol speelt. 's Middags reflecteerden vier academische deskundigen op de praktijkvoorbeelden.

Platform Kerk en Aardbeving

Jacobine Gelderloos presenteerde het eerste praktijkvoorbeeld. Zij is aan de PThU te Groningen een proefschrift aan het afronden naar de vraag hoe kerken bijdragen aan de leefbaarheid van het platteland. Vanuit dat onderzoek is ze betrokken geraakt bij het Platform Kerk en Aardbeving in Groningen. Hierin proberen zeven kerken sinds 2014 een netwerk op te bouwen met andere organisaties. In 2016 is dit Platform ook betrokken geraakt bij het Gasberaad, het overleg van maatschappelijke organisaties dat maandelijks overleg voert met de Nationaal coördinator.

Jacobine viel het op dat het lang niet altijd duidelijk is wat de specifieke bijdrage en toegevoegde waarde van kerken bij een dergelijke thematiek kan zijn. Ook de mensen, zelf bij een kerk betrokken, hebben vaak moeite om die vraag te beantwoorden, noem het een missionair-diaconale verlegenheid. Wat kerken ondertussen doen, is: het bieden van een luisterend oor; het vormen van gemeenschappen waar de situatie benoemd en verhalen gedeeld kunnen worden; en bijdragen aan bewustwording van hoe verstrekkend de gevolgen zijn. Kerken stellen ook de vraag hoe God erbij betrokken is, juist met het oog op het perspectief dat leven in Groningen te bieden heeft.

Pioniersplek De Haven in Utrecht

Het tweede praktijkvoorbeeld betrof pioniersplek de Haven in achterstandswijk Kanaleneiland te Utrecht. Marius van Duijn is er sinds 2014 bij betrokken als missionair predikant. Het doel van de pioniersplek is niet om een nieuwe wijkgemeente te vormen, maar het zijn van een wijkgemeenschap van en voor de Kanaleneilanders. Het diaconaat is in visie stukken nooit benoemd, maar is er

De zaal zat helemaal vol tijdens de studiedag
[Fotograaf: Tom Kolsters]

wel als attitude, als een houding van betrokkenheid op de wijk. De begrippen 'missionair-diaconaal' leven er nauwelijks, maar is er wel als een geleefde vervlechting van het evangelie leven metterdaad. Het gaat er om aan te sluiten bij wat er in de wijk gebeurt en nodig is, vanuit het besef dat Gods missie start in de samenleving en niet pas in de kerk. In de omgeving staat de Haven bekend als een kerk voor de buurt, waar je terecht kunt voor koffie en kleding en je vrij bent om binnen te stappen. De kleine wijkgemeenschap is niet sterk gericht op institutionalisering. Er zijn weliswaar teamleden en teamtrekkers, maar eigenlijk telt iedereen mee in de Havenarbeid. Er is een zekere supervisie door een visie-team, maar er wordt niet gesproken van een missionaire of diaconale verantwoordelijkheid.

Ondersteuning Gemeenten

Jonna van den Berge-Bakker presenteert het derde praktijkvoorbeeld. Zij is als specialist missionaire presentie werkzaam bij Ondersteuning Gemeenten. Zij maakt zich druk over de scheiding die er in de praktijk is tussen missionair en diaconaal werk. Op lokaal vlak zijn er pioniersplekken die zich buiten de boot voelen vallen omdat ze meer diaconaal zijn dan anderen en veel minder expliciet getuigend. Voor lokale kerken in het kader van Zorgzame Kerk, die zich richten op mensen die zorgbehoefte hebben, kan de vraag 'hoe missionair zijn we' een eyeopener zijn. Voor anderen doet de vraag er niet toe, omdat ze geen verschil zien tussen missionair

en diaconaal betrokken zijn. Voor nog weer anderen roept 'missionair' irritatie op vanuit een negatieve connotatie. In 'gewone' kerken is het diaconale en missionaire werk veelal georganiseerd in aparte groepen of commissies. De scheiding tussen missionair en diaconaal werk heeft een organisatorische achtergrond in aparte afdelingen: Kerk in Actie en Ondersteuning Gemeenten en colleges. Het brengt eigen middelen, een eigen begroting en een eigen afzonderlijk beleid met zich mee. Een inhoudelijke achtergrond is dat er geen gedeelde missie lijkt te zijn. Maar vanuit Gods missie gezien, gaan missionair en diaconaal werk toch hand in hand?

Kerk in Actie Zending

Maaïke Wigboldus gaat in het vierde praktijkvoorbeeld in op het buitenlandperspectief. Zij werkt als Azië-medewerker bij Kerk in Actie Zending. Hoe missionair en diaconaal worden ingevuld kan heel verschillend zijn tussen en ook binnen landen. Verklarende factoren zijn: de context (is er armoede en is er bewegingsvrijheid voor christenen); de visie van een kerk op haar opdracht voor de wereld (is van invloed op de verhouding van zending en diaconaat en hoe men op de context reageert); beschikbare middelen (hoe die verkregen worden); institutionalisering versus internalisering (bij institutionalisering kan het gaan om uitbesteding aan professionals en projecten, bij internalisering om toerusting van leden). Met oog voor deze factoren schetste Maaïke de positie van de kerk in Bangladesh en in China. In de kerk in Bangladesh ligt de nadruk

Jonna van den Berge-Bakker vertelde vanuit haar ervaring bij de ondersteuning van gemeenten
[Fotograaf: Tom Kolsters]

op maatschappijopbouw via een geïnstitutionaliseerd diaconaat. Evangelieverspreiding acht men in relatie tot andere religies als te gevaarlijk. Kerkleden dragen persoonlijk weinig bij aan kerk en omgeving. In China is de situatie bijna omgekeerd. De overheid speelt duidelijk een contolerende rol. Alles van de kerk speelt af zich binnen het kerkgebouw, maar de kerkleden zijn persoonlijk sterk betrokken op mensen buiten de kerk via hulp en met het spreken over het evangelie.

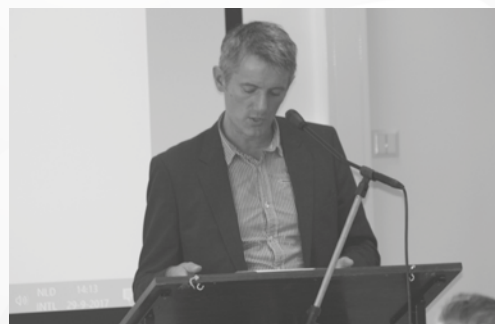
Het gaat om getuigen

Mechteld Jansen (PThU) wijst er in de eerste reflectie op dat het bij de woorden missionair en diaconaal om getuigen gaat, of het nu met woorden of met daden gedaan wordt. Daar kan wel iets van een spanning tussen zitten, maar wezenlijk zijn ze met elkaar verbonden. In de term 'missionair-diaconaal' lijkt met name de grote spanning te zitten tussen ontvangen en brengen. Wie iets heeft te brengen, lijkt iets over te hebben. Terwijl wie ontvangt, iets te kort lijkt te komen. Uit beeld verdwijnt dat de brenger ook ontvanger kan worden. Missiologen hebben volgens Mechteld duidelijk gemaakt, dat zending altijd gebeurt in machtsverhoudingen en vaak heeft plaats gevonden in een combinatie van de drie c's: *christianity*, *colonialism* en *commerce*. Dat heeft gezonde kritiek en analyse gegenereerd van alle grensoverschrijdende communicatie en heeft geleid tot een houding van bescheidenheid, maar ook tot een sfeer waarin geloven heel moeilijk verwoord kan worden. Mechteld Jansen ziet dat verschillende nieuwere

postkoloniale denkers over missie naar voren brengen, dat mensen hun eigen verlegenheid met God, met Jezus vooral, niet moeten verwarren met een authentieke vraag van andere mensen naar het willen delen van wat je geproefd, beleefd hebt met God.

Waar ging het Jezus om?

De tweede spreker Stefan Paas (VU/TUK) stelde dat de praktijkverhalen de vraag oproepen waar het Jezus ook alweer om te doen was. Die vraag leidt terug tot 'back to basics', terug naar de eenvoud waar de kerk uit voortkomt. In de evangeliën gaat het om 'redden en dienen'. Van daaruit horen diaconaat en evangelisatie bij elkaar. Het begrippenpaar 'missionair-diaconaal' weerspiegelt vooral een ver doorgevoerde bureaucratisering en institutionalisering van christelijke missie dan het eenvoudige, organische leven van een gemeenschap van christenen. Het is volgens Stefan een godgeklagd schandaal dat kerken lange tijd tegen deze organische eenheid in vonden dat evangelisatie en diaconaat niets met elkaar te maken hadden.

Stefan Paas reikte terug naar de kern waar het Jezus om te doen was
[Fotograaf: Tom Kolsters]

De vraag naar het heil raakt volgens Stefan aan een verlegenheid die het hele Westerse missiewerk beroerd. Die vraag is cruciaal voor de vernieuwing van missionair-diaconaal werk. Zending wordt geboren vanuit de vraag waarom ik christen ben. Het antwoord op die vraag heeft te maken met het Koninkrijk waarover Jezus sprak en dat hij leefde. Zijn leven liep uit op een kruis. Daar op dat kruis sterven volgens Stefan onze hoogmoed en ongeduld, waarmee ruimte wordt geschapen om in overgave te werken aan een betere wereld.

Heilzame presentie

Bert Roor (CHE) wijst er in een derde reflectie op dat de praktijkverhalen allemaal Gods heil ontvouwen in uiteenlopende omstandigheden. Het herinnert hem er aan dat het heil van God zo'n reikwijdte heeft, dat het vervoegd wordt in alle facetten van het leven. Het brengt Bert tot het begrip 'heilzame presentie' als een missionair en diaconaal geladen begrip dat kan helpen om een uitweg te vinden uit een vermeende tegenstelling tussen missionair en diaconaal. Het begrip 'heilzame presentie' maakt duidelijk dat het gaat om redding en herstel van heel de mens. Het voert ons terug tot de oorsprong van de begrippen missionair en diaconaal in de *Missio Dei*, de missie van God. Het begrip missionair is duidelijk afgeleid van *missio*. Het begrip diaconaat verwijst naar de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid die een missionaire dimensie heeft, omdat ons handelen laat zien in wie wij geloven. In heilzame presentie gaat het om het namens God bij mensen zijn, waarbij God ons altijd al voor is in de situatie. Het gaat in alle kwetsbaarheid en soms ook in alle verwarring om het participeren in Gods missie, waar we ook gezonden zijn.

De kerk in de wereld

Herman Noordegraaf (PThU) omschrijft in een vierde reflectie 'missionair' als staande voor 'het optreden van de kerk in de wereld, buiten de kerk'. Missionair heeft te maken met het overschrijden van grenzen, met het zich aansluiten bij Gods werk in de wereld. Tegelijk houdt 'missionair' ook in, het reflecteren op opgedane leerervaringen in de wereld. Bij het diaconaat, het werken aan barmhartigheid en gerechtigheid, kan intern en extern diaconaat onderscheiden worden. Intern betreft het de onderlinge zorg van kerkleden. Extern richt het zich op mensen buiten de kerk en is het dan missionair te noemen. Intern diaconaat kan wel een missionair effect hebben als het gaat om een voorbeeld zijn voor de wereld of als het een positieve uitstraling heeft op buitenstaanders. Bij diaconaat gaat het om daden, maar deze bevatten visies op mens zijn in relatie tot God, medemensen en de aarde. Het is volgens

Herman van belang om ons meer bewust te worden van deze geloofsinhouden zowel intern (bij diaconaat binnen de kerk) als extern (wanneer het gericht is op mensen buiten de kerk, dus missionair). Predikanten kunnen diakenen en diaconale vrijwilligers ondersteunen door de geloofsopvattingen die in het diaconale doen geïmpliceerd zijn expliciet te helpen maken.

Tot besluit

Sake Stoppels (VU) schrijft voor het verslagboek een terugblik. Het valt hem op dat er zowel in missionair als in diaconaal werk een eind lijkt gekomen aan een decennialange grote terughoudendheid in de verbale communicatie van het Evangelie. Voor het motief daarvan verwijst hij naar woorden van de rooms-katholieke theoloog Erik Borgman "we mogen de zielen van tijdgenoten niet aan zichzelf overlaten, niet om ze te winnen voor de kerk, maar voor een leven in gemeenschap met God en de rest van de schepping". Stoppels vat deze woorden op als een verwijzing naar de vraag of de uitnodiging aan mensen om zich met Jezus Christus te verbinden niet waarachtige dienst - fundamentele *diakonia!* - is.

Als de studiedag één ding heeft duidelijk gemaakt, dan is het wel dit dat missionair en diaconaal niet tegenover elkaar staan als woordverkondiging en sociaal werk. Het is allebei getuigen en allebei zijn ze geworteld in Gods missie. Tegelijk zijn er veel organisatorische zaken die de twee uit elkaar houden. Wel onderscheiden maar niet gescheiden was evenwel de basisvisie op de studiedag. De term missionair-diaconaal is in het licht daarvan op te vatten als een hunkering naar eenheid en samenhang in de drieslag van verbinding met God, met elkaar en met de samenleving.

Van de studiedag is een uitvoerig verslag verschenen, dat digitaal kosteloos aangevraagd kan worden via e-mail t.hoekstra@pkn.nl

Caritas Instelling en SchuldHulpMaatje

Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad en Bestuurder Vereniging SchuldHulpMaatje Nederland

Volgens het Algemeen Reglement voor het bestuur van een (inter)parochiële Caritas Instelling in de Nederlandse R.-K. Kerkprovincie is het doel van de PCI “de caritas een herkenbare plaats te bieden binnen en vanuit de parochiegemeenschap(en) en een werkzaam instrument voor de caritas in de parochie(s) te zijn.” Daartoe beheert zij het opgebouwde vermogen, verwerft zij middelen en wendt ze deze aan.

Caritas in de missie van het geloof

Volgens Erik Sengers is “Caritas niet het geloof doen, maar is gelovig doen, is op een andere manier in het leven staan, in de relaties met andere mensen en de samenleving. Caritas is daardoor niet alleen een taak voor de mensen, die in een bepaald bestuur zitten, maar een opdracht of liever een consequentie van het gelovig groeien voor iedere christen, die zijn of haar geloof serieus neemt. Aangezien je caritas - liefde - niet in je eentje kan, roept die goddelijke caritas mensen op zich in gemeenschap, in een gelovige gemeenschap samen te komen en daarin de caritas te ervaren en te beleven. Traditioneel worden voor het christelijk gemeenschapsleven vier woorden gebruikt, die allen door het woord ‘caritas’ een nieuwe dimensie en betekenis krijgen: ‘vieren’, ‘leren’, ‘dienen’ en ‘geloofs-gemeenschap opbouwen’.” (Diakonie & Parochie, 2016-1).

Taak van de Caritas

“Als je PCI-bestuurders vraagt, wat nu de kern van het PCI-werk is, krijg je stevast als antwoord: “het helpen van individuele mensen in noodsituaties”. PCI-en zien zichzelf als vangnet achter de bestaande sociale voorzieningen. Als die om wat voor reden

dan ook niet toereikend zijn, wil de PCI de helpende hand bieden. Met een luisterend oor en aandacht voor het verhaal van de hulpvrager. Met verwijzing naar en begeleiding in de warwinkel van voorzieningen en instanties. Met praktische hulp. Met hulp in natura of met geld. Armoede en financiële problemen zijn van alle tijden. Dit komt voor bij jongeren en ouderen en de oorzaak kan divers zijn.” (Jan Maasen in *Diakonie & Parochie* 2014-3). Caritas probeert mensen in nood zo concreet mogelijk te helpen zonder vooroordelen. De PCI van de Twaalf Apostelen parochie in Zutphen en omstreken heeft twaalf Caritas werkgroepen in Zutphen en de omliggende dorpen.

Verhaal van de werkgroep Baak

Fons van de Caritas werkgroep Baak vertelt het volgende verhaal uit de praktijk. “Wij kregen half augustus een bericht van het Leger des Heils, dat bij ons in Baak een familie was komen wonen die misschien wel “wat hulp kon gebruiken”. Ze kregen ook professionele hulp. Wij, leden van de PCI groep Baak, hadden nog niet vaak zo’n situatie bij de hand gehad, zeker niet toen we hoorden dat het om een Marokkaanse mevrouw ging met twee kinderen. Ik ging er dezelfde dag nog naar toe. Onderweg op de fiets bedacht ik me, dat deze mevrouw hoogstwaarschijnlijk moslim zou kunnen zijn, en ik wist dat bv. een hand geven bij een moslim, anders kan overkomen als bij ons... maar ik dacht ik zie wel.

Toen ik aanbelde, hoorde ik een paar kinderstemmetjes, gelukkig ze zijn thuis, en een mevrouw deed open. Ik reikte haar mijn hand... en zij de hare, ik stelde me aan haar voor en vertelde haar, dat ik namens de Baakse geloofsgemeenschap bij haar kwam,

Corry en maatje Ilse overleggen bij het samen gemaakte financieel overzicht
[Foto uit archief SchuldHulpMaatje Nederland]

via een bericht van het leger des Heils. Ik vroeg haar ook of ze hulp kon gebruiken van ons. Ze vertelde mij in gebrekkig Nederlands dat ze hier pas gekomen was met haar twee kleine dochters, en dat ze het liefst een beetje eten voor haar kinderen zou willen. Dit had ik eigenlijk niet verwacht, maar goed, ik zei tegen haar dat ik vanmiddag terug zou komen met eten. Zo gezegd zo gedaan, ’s middags met mijn vrouw, leek mij wel handig, naar de supermarkt om een pakket samen te stellen met daarin de juiste dingen zoals, melk brood, beleg, fruit, drinken ed. en iets lekkers voor de kleine meisjes natuurlijk.

We zijn meteen doorgereden om het af te geven. Aangebeld en toen ze de deur opende en mij zag met de doos met eten, die ik haar aanreikte, sloeg ze de handen voor haar mond. Ze kon bijna niets meer zeggen, en een traan rolde over haar wangen bij het aanpakken van het eten... na enige ogenblikken begon ze me te bedanken, wel vier keer zei ze dank u wel! Ik zei dat het natuurlijk dingen als, “van harte gegund, geniet ervan, en dat we haar niet zouden vergeten”. Ik groette haar en ging weer weg met een goed gevoel, tot aan de auto want toen bekwam mij een schuldgevoel, omdat ik anno nu iemand in Baak gelukkig kan maken met een beetje eten. Twee dagen later kreeg ik een mailtje van het Leger Des Heils waarin zij ons bedankten voor onze hulp, maar ook dank van de mevrouw die als laatste gezegd had: “Ik wist niet dat er nog engelen bestonden op de wereld”.

Mensen met schulden

Mensen in nood met hulpvragen zijn ook vaak mensen met schulden. Schulden die vaak samenhangen met de ingewikkeldheid van de Nederlandse samenleving, uitkeringen en toeslagen, onvoldoende weten wat er allemaal

verwacht wordt, te weinig inkomen gerelateerd aan de hoge vaste lasten. Iedereen binnen de gemeenschap die het nodig heeft, kan om noodhulp vragen. Welke hulp geboden wordt en wat er precies gedaan wordt hangt van de hulpvrager en hulpgevende Caritas werkgroep af.

Voor de begeleiding van mensen met schulden is er het werk van SchuldHulpMaatje ontstaan. Een Schuldhulpmaatje is een hiervoor opgeleide vrijwilliger die mensen die financieel zijn vastgelopen of dat dreigen te raken, kan adviseren en ondersteunen om nog op tijd het tij te keren. Een maatje kan iemand begeleiden en bemoedigen tijdens een traject van schuldhulp en ook daarna nog helpen om de financiële huishouding op orde te houden. In Zutphen werkt de PCI rond het werk van SchuldHulpMaatje samen in de Stichting Samenwerkende Kerken Zutphen inzake Schuldhulpverlening. Stichting Samenwerkende Kerken Zutphen inzake Schuldhulpverlening coördineert het project lokaal en begeleidt de vrijwilligers die werkzaam zijn. De landelijke vereniging SchuldHulpMaatje assisteert met de volgende diensten: driedaagse training, werkmaterialen en terugkomdagen voor vrijwilligers; certificering en landelijke registratie van gecertificeerde vrijwilligers; website voor kerken, vrijwilligersorganisaties en vrijwilligers; intervisie- en uitdeeldagen voor diaconale platforms, Noodfondsen, PCI's en diaconieën.

www.pci12apostelen.nl
<http://www.pci12apostelen.nl/news/1/59/Uit-de-praktijk.html>
<https://schuldhulpmaatje.nl/locaties/zutphen/>

Twée handreikingen kerken en armoedebestrijding

Peter de Bie is medewerker Knooppunt Kerken en Armoede

Het Knooppunt Kerken en Armoede bundelt initiatieven vanuit kerken rond armoedebestrijding. De diaconale inzet van kerken is groot. Er gebeurt lokaal duizendvoudig. En toch zijn er veel vragen: wie is arm, waarom armoede, wat kunnen we doen, wanneer, met wie, hoe dan, voor hoe lang, wat mag het kosten, welk effect hebben we? Rond die vragen zijn er nu twee handreikingen gemaakt.

Samen tegen armoede Praktische handreiking voor kerken

Het Knooppunt Kerken en Armoede constateerde vanuit plaatselijke diaconale organisaties een behoefte om alle aspecten die bij diaconale inzet rond armoedebestrijding aan bod kunnen komen 'op een rij te zetten'. Mede met behulp van de rijke ervaring, kennis en inzet van diezelfde plaatselijke vrijwilligers, probeert de handreiking 'Samen tegen armoede' in die behoefte te voorzien. Zowel voor 'beginners' als 'gevoorderden' vormt de publicatie een bron van tips, suggesties voor aanpak en een 'checklist' voor diaconale inzet tegen armoede in Nederland.

'Samen tegen armoede' telt 40 pagina's en kost € 5,- (incl. portokosten). Bestellen via: webwinkel.pkn.nl/kerk-in-actie > zoeken op: Samen tegen armoede diaconaalsteunpunt.nl/winkel/samen-tegen-armoede
De brochure is ook te downloaden als pdf-document: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/wp-content/uploads/samen-tegen-armoede-web.pdf

Gemeenteraadsverkiezingen 2018 Handreiking voor kerken

Op 21 maart 2018 vinden de volgende gemeenteraadsverkiezingen plaats. Voor plaatselijke kerken en hun diaconale organisaties biedt dat gelegenheid om armoede in Nederland op de politieke en maatschappelijke agenda te zetten. Beleid in het sociaal domein wordt steeds meer gemaakt en uitgevoerd op gemeentelijk niveau. Plaatselijke kerken komen in de praktijk veel knelpunten tegen die ze niet zelf op kunnen lossen. Er zijn dus veranderingen in het gemeentelijk armoedebeleid nodig. Het Knooppunt Kerken en Armoede heeft een

handreiking samengesteld met tips en suggesties om diaconale organisaties te ondersteunen bij beleidsbeïnvloeding, in het bijzonder gericht op de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2018. In het document staan suggesties voor activiteiten die ontplooid kunnen worden, en er worden inhoudelijke aandachtspunten aangereikt die naar voren kunnen worden gebracht bij die activiteiten.

De handreiking is te downloaden: www.knooppuntkerkenenarmoede.nl/wp-content/uploads/gemeenteraadsverkiezingen-2018.pdf

Extra Ab Harrewijn Prijzen 2017

Hub Crijns en Christian Jongeneel zijn lid van de Jury Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs is in 2017 voor de vijftiende keer uitgereikt. De jury had niet kunnen vermoeden dat deze ondersteunende activiteit voor en door mensen vanuit eigen initiatief zo'n groot draagvlak zou hebben en dus zo lang zou kunnen bestaan.

Jubileum Prijzen

Bij gelegenheid van het derde lustrum zijn alle winnaars en genomineerden van de Ab Harrewijn Prijs uitgenodigd bij de uitreiking op 13 mei. Die ontmoetings- en praat sessies zijn heel spontaan verlopen. Er zijn ervaringen en ideeën uitgewisseld. Als twee initiatieven elkaar zouden vinden op een gezamenlijk nieuw idee, dan kon de Jury drie extra Prijzen uitreiken bij gelegenheid van het jubileum. En er zijn drie ideeën aangedragen door zes winnaars en/of genomineerden, die bekroond zijn met een extra Prijs rond 22 november, de verjaardag van Ab Harrewijn.

Extra prijs voor Steungezin.nl Almelo

De Jubileum Prijs bij gelegenheid van de vijftiende editie is toegekend voor het initiatief

van Monique en Stephan van Baaren, die samen met Steungezin Breda, de winnaar van 2016, het internetplatform Steungezin Almelo naar Almelo haalden. Met Steungezin kunnen mensen die in armoede of schulden leven een directe nood kenbaar maken. En andere mensen die anoniem een gift willen geven, kunnen op die nood met een bedrag intekenen. Het geld wisselt van eigenaar via de rekening van Steungezin. Er zijn dit jaar sinds de opening van de site al 24 matches gemaakt. De extra Prijs werd op 22 november persoonlijk naar Almelo gebracht door jurylid Hub Crijns.

Jurylid Hub Crijns overhandigt de prijs aan Stephan en Monique van Baaren [Fotograaf: Oene Loonstra]

Extra prijs voor Rotterdamse Sociale Alliantie

Hans Goosen en Therese Steur van de Rotterdamse Sociale Alliantie (Rosa) hebben op 23 november een extra Ab Harrewijn Prijs in ontvangst genomen uit de hand van jurylid Pieter Hartevelt. De prijs bestaat uit een oorkonde en 2500 euro. Rosa wil het geld inzetten om in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen aandacht te vragen voor armoedebelëid, in de hoop dat dit na de verkiezingen zal veranderen. 'We zijn in de eerste plaats een netwerk van uitkeringsgerechtigden en anderen die zich met armoedebestrijding bezig houden. We organiseren jaarlijks zes bijeenkomsten en brengen een nieuwsbrief uit met eigen journalistieke producties. Dit najaar hebben we een manifest opgesteld voor een beter armoedebelëid. Acht van de tien partijen in de gemeenteraad ondersteunen het.'

Hans Goosen en Therese Steur van de Rotterdamse Sociale Alliantie (Rosa) met jurylid Pieter Hartevelt [Fotograaf: Christian Jongeneel]

De Ab Harrewijn Prijs is al vijftien jaar actief. Elk jaar worden vijf initiatieven van onderop voor mensen met een nood beloond met een nominatie en een geldbedrag. De uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs 2018 is op 13 mei 2018 in de middag vanaf 15.00 uur in de Pauluskerk te Rotterdam. Als u de uitreiking van de Ab Harrewijn Prijs wilt ondersteunen met een donatie, dan is uw gift van harte welkom. De Ab Harrewijn Prijs is erkend als algemeen nut beogende instelling (anbi). Giften zijn welkom op NL94-INGB-0009.6443.96 ten name van Stichting Ab Harrewijn Prijs te Rotterdam.

Jurylid Els Veenis met Annemiek Onstenk en Marleen de Waal [Fotograaf: Eddy Reefhuis]

Extra prijs voor Qracht & Steungezin

De derde extra Ab Harrewijnprijs is op 24 november uitgereikt aan Annemiek Onstenk van Qracht 500 (genomineerd in 2014) en Marleen de Waal van Steungezin Breda (winnaar 2015). Zij maken een publicatie waarin gevers en ontvangers hun verhaal vertellen.

Annemiek: 'Zodoende krijgen mensen die de hardste klappen opvangen van crisis, globalisering en robotisering een gezicht, en mensen die met hen solidair zijn. Daardoor zie je niet alleen maar hoe mensen in put belanden, maar ook hoe ze daar weer uit klimmen.' Marleen: 'Dit versterkt onze positie in Breda, maar is ook een mooie opsteker in de onderhandelingen met andere gemeenten over uitbreidingsplannen. Nu horen ze het eens van de mensen die het direct aangaat.'

Van bedeling van 'huiszittende' armen naar vermogensfonds

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

Eind vorig jaar verscheen het boek 'Caritas in verandering'. Daarin beschrijft Albert Buursma de geschiedenis van de Rooms-katholieke armenzorg in de stad Groningen.

Centraal staat de Rooms-Katholieke Stedelijke Sociaal-Caritatieve Instelling, zeg maar de PCI van de stad Groningen, met haar rechtsvoorgangers. Geregeld komen ook andere spelers ter sprake, katholiek én niet-katholiek. Buursma's boek kent zes hoofdstukken. Elk hoofdstuk bestrijkt een bepaalde periode, waarbij de grenzen samenhangen met belangrijke veranderingen in de eigen organisatie, de bredere Rooms-katholieke kerk of de armenzorg.

Armenzorg in het verborgene

Het eerste hoofdstuk beschrijft de voorgeschiedenis van de katholieke armenzorg. Vanaf de veertiende eeuw kende Groningen veel kleine initiatieven op het gebied van armenzorg: brooduitdelingen vanuit kerken, gasthuizen voor reizigers, pelgrims en zieken en een broederschap 'ten nutte der arme huiszitten' (thuiswonende armen). Toen in 1594 de stad protestants werd, werden alle kerken en kerkelijke goederen geannexeerd. In de kloosters kwamen protestantse scholen en weeshuizen. Voor de katholieken brak een periode van verdrukking en vervolging aan. Toch konden in de zeventiende eeuw nog nieuwe gasthuizen worden opgericht, deels bestemd voor katholieke bewoners. Maar dat was particulier initiatief. Voor de kerkelijke organisatie en de daaraan verbonden armenzorg was geen plaats. De armenzorg in de stad

werd officieel verzorgd door de gereformeerde diaconie. Mogelijk werd in de katholieke staties ook hulp aan arme geloofsgenoten gegeven, maar daarvan is niets terug te vinden in de archieven.

Herlevende katholieke diaconale zorg

Aan het eind van de zeventiende eeuw veranderde de situatie. Enerzijds was de gereformeerde kerk zo sterk geworden, dat zij niet meer behoefde te vrezen voor haar voortbestaan. Anderzijds legde de economische achteruitgang een grotere claim op de gereformeerde diaconie door het groeiend aantal armen. Een antwoord is dan om de katholieken uit te sluiten van bedeling en de zorg voor hen over te laten aan de eigen geloofsgemeenschap. Beide

factoren leidden tot meer mogelijkheden voor de katholieke armenzorg, eerst gedoogd, later ook officieel. In Groningen gebeurde dit al relatief vroeg. De eerste melding van een katholieke armenzorg dateert uit 1684. Katholieken van boven de rivieren worden wel 'calvinistische katholieken' genoemd. Dat gaat zeker op voor de Groningse armenzorg. De katholieken namen het model van de gereformeerde diaconie over, met diakenen die verantwoordelijk waren voor een bepaalde wijk en samen de gehele stad bestreken. Al snel werd het aantal 'armbezorgers' bepaald op zeven, voor elke statie één. Ze werden benoemd voor twee jaar en ook wel 'diacon' genoemd. Die benaming voor een katholieke armbestuurder ben ik nog nergens anders tegengekomen. De diakenen, meestal gegoede

middenstanders, vergaderden maandelijks over de aanvragen. De uitkeringen waren karig, vergeleken met die van de gereformeerde diaconie. De inkomsten kwamen uit collecten, giften en legaten. De meeste bedeelden waren huiszittende armen, en ook enkele 'armenka-mers', kleine woningen die ze aan armen kon toewijzen.

Gelijkstelling en erkenning (1780-1853)

Buursma begint de derde periode in 1780, als een reorganisatie van de armenzorg plaatsvindt vanwege gebrek aan financiën. In de daarop volgende jaren worden verschillende staties gesloten. In een van de oude schuilkerken wordt in 1794 het 'R.K. Armhuis' gevestigd, dat ook bejaarden en wezen gaat huisvesten. In 1847 worden hiervoor enige 'Zusters van Liefde' uit Tilburg aangetrokken en gaat het Armhuis het 'R.K.. Liefde-gesticht' heten. In 1836 vindt er een tweede reorganisatie plaats, als de drie overgebleven staties worden opgeheven en een nieuwe parochie met een eigen kerk wordt gevormd en een Centraal Armbestuur. De bedeling van de thuiswonende armen geschiedt dan niet meer per statie, maar de stad wordt opgedeeld in vier 'kluften' (wijken) met ieder twee diakenen. Door de toenemende armoede in deze periode wordt het steeds moeilijker de armenzorg zelf geheel te financieren. De overheid gaat subsidies geven. Vanaf 1828 is de bijdrage van de overheid hoger dan de inkomsten van de collecten.

Uitbreidend imperium (1853-1912)

In de tweede helft van de negentiende eeuw kwamen veel katholieke voorzieningen tot stand of werden uitgebreid: het Liefdegesticht, enkele gasthuizen, wezenopvang, ziekenzorg en onderwijs. Ook richtte het Armbestuur een parochiële spaarbank op, 'Spaarkas' genaamd. De winsten daaruit werden benut voor verschillende projecten ten bate van de rooms-katholieke gemeenschap. Alle aandacht ging uit naar deze instellingen. Er werden nauwelijks nog thuiswonende armen bedeeld. Daarvoor zorgde het Burgerlijk Armbestuur en soms de Vincentiusvereniging. Na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie kreeg het Armbestuur meer te

maken met de geestelijken. Decennialang waren er wrijvingen tussen de leken van het Armbestuur en de clerus, die meer zeggenschap wilde hebben over de besteding van de middelen. De spanningen namen nog toe, toen de stad Groningen zich uitbreidde en er nieuwe parochies werden gesticht, die zich achtergesteld voelden.

Koepelorganisatie

De oprichting van een vierde parochie in 1934 was aanleiding tot een reorganisatie. Elke parochie kreeg nu een eigen armbestuur, dat de zorg op zich nam voor de 'huiszittende' armen en daarvoor de middelen kreeg van het 'R.K. Centraal Armbestuur'. Die koepelorganisatie ging zich richten op het beheer van het Liefdegesticht en een nieuw Maria-Pension (1926).

Vermogensfonds

In de loop van de twintigste eeuw professionaliseerden het welzijnswerk en de ouderenzorg. Aan de huisvesting werden meer eisen gesteld, door de bewoners én door de overheid. In Groningen leidde dat in 1974 tot sluiting van oude gebouwen in de binnenstad 1974 en opening van een nieuw verpleeg- en verzorgingshuis 'Maartenshof' in een buitenwijk. Dat ging zelfstandig verder. Het Centraal Armbestuur werd zo een vermogensfonds en kreeg in 1986 haar nieuwe naam: 'RK Stedelijk Sociaal Caritatieve Instelling'. Ze subsidieert tegenwoordig naast de PCI-en en de parochiebladen van de stad Groningen ook sociaal-caritatieve activiteiten in Groningen en Ommelanden en projecten uit ontwikkelingslanden.

Besluit

De caritas in Groningen ontwikkelt zich van individuele bedeling via instellingen voor armen, wezen en ouderen naar vermogensfonds. Buursma geeft gedetailleerd inzicht in de lokale uitwerking.

Albert Buursma, 'Caritas in verandering - Vier eeuwen Rooms-katholieke sociale zorg in de stad Groningen', Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2017, ISBN 978-90-8704-677-4, Prijs € 29,00.

Kwetsbaar bestaan, als vraag aan het diaconaat

Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Hans Pasveer heeft een actueel diaconaal thema doordacht in zijn onlangs verschenen boekje 'Kwetsbaar Bestaan', waarvan inmiddels een tweede druk in voorbereiding is.

Met deze titel wil Pasveer aangeven, dat het niet alleen gaat over het feitelijke gegeven dat wij kwetsbare wezens zijn, een conditie die wij delen met alle geschapen wezens. Er is ook een werkwoord aan de orde, dat de vraag stelt: 'wat doe je met dit gegeven van de eigen kwetsbaarheid en überhaupt met dit gegeven, hoe handel je daarmee?'.

Kwetsbaar bestaan

Het gaat om een gecompliceerd begrip. Wat verstaan we eigenlijk onder kwetsbaarheid? Gaat het daarbij alleen over de slachtofferkant van het leven? Pasveer heeft verheldering gevonden bij de woorden die ervoor in het Duits en het Engels worden gebruikt. Het Duits gebruikt het woord: *Verwundbarkeit*, het Engels *vulnerability*. In beide zit het woord wond, *Wund*, *vulnus*, het latijnse woord voor wond. Wij zijn te verwonden, verwundbaar, vulnerable. Kwetsbaarheid is voor veel verschillende wetenschappen een onderwerp van onderzoek en actie, zoals de geneeskunde, de economie, de ecologie, het waterbeheer, de architectuur, de psychologie en de filosofie. Theologie is nog aan het verkennen. Pasveer haakt in zijn boek aan bij de psychologie en met name bij de psychologe Brené Brown en haar boek *De kracht van kwetsbaarheid*, waarin zij stelt dat onder bepaalde

voorwaarden van kwetsbaarheid kracht gemaakt kan worden. Een moderne filosoof Peter Sloterdijk stelt dat als je het wil, je het ook kunt. In zijn boek *'Du musst dein Leben ändern'* (Jij moet je leven veranderen), stelt hij dat door volhardend te trainen je dat ook kunt bereiken. Dat optimisme straalt Brown ook uit, waarbij beiden volgens Pasveer te weinig er bijilstaan dat dit niet voor alle mensen kan opgaan. Soms zijn de rampen die mensen treffen zo erg en zwaar en zijn de gevolgen zo ernstig dat het overvragen betekent als je dit van hen vraagt. Ze zijn voor alles slachtoffers en voor alles gebaat bij adequate hulp. Pasveer verwijst naar Dick Couvee, de man van De Pauluskerk: "Niet iedereen kan voor zichzelf zorgen. Van die illusie, waarmee we onszelf voor de gek houden, moeten we af".

Tot welke opdracht leidt kwetsbaarheid?

Pasveer geeft in zijn boek aan, dat kwetsbaarheid meestal leidt tot drie reacties: als eerste berusten in je slachtofferchap of op zijn best je ermee verzoenen. En als tweede, als de ramp gebeurd is, herstellen, repareren, opbouwen. En als derde: voorkomen van, zoals sterke dijken maken, ruimte voor het water, goede wegen en viaducten. Toch blijft de vraag uitdagen: leidt kwetsbaarheid nog tot een andere opdracht? Kan het ook het begin zijn van b.v. een nieuwe start? De uitdrukking 'je kwetsbaar opstellen' betekent het risico nemen om de eigen veilige positie in de waagschaal te stellen b.v. als het gaat om opkomen voor gerechtigheid of het bestrijden van onrecht. Dit dilemma doet zich

vandaag de dag duidelijk voor als het gaat om ons beleid ten aanzien van vluchtelingen. Houden we ze tegen, sturen we ze terug of heten we ze welkom, om het simpel te zeggen. Of als het gaat om het aankakken van iets wat niet deugt in het bedrijf waar iemand werkt? Het kan je zo maar je baan kosten als je het aan de kaak stelt. Brown besteedt uitvoerig aandacht aan de belemmeringen die beletten om je kwetsbaar te tonen. Ze noemt o.a. angst en schaamte.

Verhalen van kwetsbare mensen

Pasveer vertelt in het tweede hoofdstuk diverse verhalen over mensen die zich kwetsbaar durven te tonen, allereerst door hun eigen kwetsbaarheid te aanvaarden, en er ook mee voor de dag durven komen en dan de moed vinden om op te staan, daar kracht van te maken om met Brené Brown te spreken, die hun schaamte en angst voorbij hebben durven gaan. Opstaan uit een situatie van *Verwundbaarheid*, om dit verhelderende Duitse woord te gebruiken.

De verhalen geven een paar voorwaarden, waaraan moet worden voldaan. Het eerste is zelfaanvaarding, aanvaarding van je eigen kwetsbaarheid, van de jou kenmerkende kwetsbaarheid: wat maakt dat jij in het bijzonder *verwundbaar* bent. Dat bij wijze van spreken als uitgangspunt, misschien mag je zeggen als startsituatie, aanvaarden. Niet geloven in en blijven hangen in een slachtofferpositie. Maar dan ook, en dat is belangrijk en onmisbaar, de nabijheid en solidariteit van anderen.

Belemmeringen voor een moedig kwetsbaar bestaan

In het derde hoofdstuk gaat Pasveer verder in op de belemmeringen, die eerder al ter sprake kwamen om kwetsbaarheid onder ogen te zien: vooral angst en schaamte. Binnen de relaties die mensen onderhouden blijkt

schaamte een belangrijke drijfveer te zijn. Schaamte heeft te maken met allerlei redenen, relaties, sociale netwerken, werk, gedrag, publiciteit. Schaamte leidt tot angst. Angst tot risicomijding. En risicomijding is een sta in de weg voor innovaties.

Schaamte is niet hetzelfde als schuld. Schuld is vergefelijk, schaamte bijt zich vast in het innerlijk. Schuldgevoel kan wel versterkend inwerken op schaamte. Zeker als beide emoties religieus geladen worden. Het kan leiden tot een minderwaardigheidsgevoel.

Angst wordt door Pasveer uitgewerkt naar verschillende aspecten, zoals levensangst, faalangst, angsten die samenhangen met ontwikkelingen in de samenleving, denk bijvoorbeeld aan digitalisering en flexibilisering. Ook angst voor het vreemde en de vreemdeling en angsten die samenhangen met een negatief mensbeeld. Omgaan met al die angsten is tevens omgaan met kwetsbaarheid en dat is een levenslange leerschool.

Vraag aan het diaconaat

Kwetsbaarheid en kwetsbare mensen, in al zijn facetten heeft Pasveer dat kwetsbaar bestaan nog niet uitgediept. In hoofdstuk vier biedt hij enkele theologische overwegingen aan. Die theologische reflectie is elders in dit nummer van *Diakonie & Parochie* als artikel uitgewerkt. Pasveer stelt met zijn boekje een indringende vraag aan het diaconaat: ben je ingesteld op kwetsbaarheid? Weet je er mee om te gaan? Hij reikt drie punten aan voor kerk of geloofsgemeenschap. Een kwetsbare kerk is present en beschikbaar in en voor haar gemeenschap. Een kwetsbare kerk is een huis van ontferming en een oefenplaats voor vertrouwen. Een kwetsbare kerk is een huis van gebed.

Hans Pasveer, *'Kwetsbaar bestaan. Een pleidooi voor zachtmoedigheid'*, met een voorwoord van dr. Herman Noordeggraaf, Uitgeverij Narratio, Gorinchem, 2017, ISBN 978-90-5263-8607, Prijs € 12.50.

Agenda & weetjes

Vastenactie is een campagne van Stichting Bisschoppelijke Vasten Actie. Onder het motto: 'Even minderen. Voor een ander' bepaal jij zelf de invulling van de 40-dagetijd. Welke uitdaging ga jij aan? En welk bedrag ga jij daarvoor doneren? Meer informatie op: <https://40-dagen.nl>

Oikos heeft haar werkzaamheden per 1 januari 2018 beëindigd. De lopende afspraken voor 2017 (subsidies, samenwerking) kunnen alle goed nagekomen worden. Oikos is in staat om de afvloeiing van de werknemers goed en sociaal uit te voeren. Enkele mensen zullen tot in 2018 in dienst blijven om alles goed af te wikkelen. Op 16 maart 2018 is er een speciale bijeenkomst getiteld *'Einde en nieuw begin'* met en voor mensen met wie is samengewerkt, met (oud) bestuurders en (oud)werknemers. Ook wordt een boekje gepresenteerd met een terugblik op het werk van Oikos. Vrijdagmiddag 16 maart op de Boothstraat 7 Utrecht. Toegang is gratis. <http://www.stichtingoikos.nl/2018/01/17/16-maart-oikos-bijeenkomst-einde-en-nieuw-begin/>

In maart 2018 organiseert de landelijke Vastenactie voor de achtste keer de Pelgrimstocht in het Groene Hart van Zuid-Holland. Drie dagen lang, 22, 23 en 24 maart 2018, gaan de deelnemers lopen in het Groene Hart, ruwweg in de driehoek Woerden - Bodegraven - Nieuwkoop. Het thema wordt 'Tot in het Groene Hart geraakt'. De MOV-groepen van de parochies St. Jan de Doper, Pax Christi en H. Clara hebben er zin in om er samen met de Vastenactie een mooie Pelgrimstocht van te maken. Noteer de data en denk na over de persoonlijke sponsoring.

Op dinsdagmiddag 17 april 2018 organiseert Stichting Presentie een sprankelend studieprogramma dat in het teken staat van het naar de achtergrond treden, vanwege pensionering, van Andries Baart, de geestelijk vader van de presentietheorie. We blikken terug en vooruit! Kijk voor informatie op: www.presentie.nl/agenda Aanmelden via: <https://stichtingpresentie.paydro.com/congres-presentie>

In december is de SCP-publicatie *'De sociale staat van Nederland 2017'* verschenen. Dit twejaarlijkse rapport geeft een beeld van de sociale situatie in Nederland. Aan de hand van kerncijfers analyseert het SCP ontwikkelingen op de terreinen arbeid, inkomen, gezondheid, onderwijs, participatie, veiligheid, vrije tijd en wonen. Verder besteden de onderzoekers aandacht aan de demografische ontwikkeling van de bevolking, de ontwikkeling van de publieke opinie en het politieke klimaat en de leefsituatie van de Nederlanders. Het SCP maakt voor elke ontwikkeling vergelijkingen met ontwikkelingen in de afgelopen 25 jaar. Zie verder op: https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2017/De_sociale_staat_van_Nederland_2017

Het CBS heeft op 17 januari 2018 het onderzoek *'Armoede en sociale uitsluiting 2018'* uitgebracht. De cijfers hebben betrekking op het jaar 2016. Ten opzichte van de vorige metingen is de armoede niet verminderd. Waar het de langdurige armoede betreft is zelfs sprake van een toename. Onder zzp'ers is het percentage mensen hoger dan het gemiddelde. Dat geldt ook voor mensen met een migratieachtergrond, baanloze 60-plussers, en voor vluchtelingen. <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/03/armoede-en-sociale-uitsluiting-2018>

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Vanwege gestegen (porto)kosten wordt in 2018 de abonnementsprijs verhoogd naar € 27,50; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Peter de Bie, Hub Crijns, Bob van Dillen, Christian Jongeneel, Merle van Herk, Trinus Hoekstra, Elly Kok, Anne-Marieke Koot, Jan Maasen, Hans Oldenhof, Hans Pasveer, Mirjam Schuilenga, Guus Timmerman, Annemarie van der Vegt, Trees Versteegen.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Relevant kerk zijn, samen lukt 't ...

Steeds meer mensen hebben schulden.
De kerk kan helpen op een eigentijdse wijze.

Kijk op onze website
waarom de aanpak van
SchuldHulpMaatje ook
voor uw kerk relevant is.

SchuldHulp
Maatje[®]

Doe de PostcodeCheck
en kijk hoe groot de nood in uw buurt is:
www.schuldhulpmaatje.nl/kerken

Meditatief

In de rij

Af en toe ben ik zo moe, ga naar de super toe,
Eten voor de kinderen, dat is er haast niet meer.
Waar haal ik het geld vandaan? 'k Heb al zo lang rood gestaan,
Snel terug naar huis, met een lege tas maar weer.

Maar... nu... sta ik in de rij
Kijk, ik kijk weer even blij, want ik mag wat eten halen.
'n Tas met groenten en bruinbrood, 'k ben weer even uit de nood.
En ik hoef niet te betalen.
Wij zijn schrijnende gevallen en we staan geregistreerd.
Even wachten met z'n allen en de armoe is bezweerd!
Een paar dagen is het feest en we eten weer het meest.
Wij zijn samen naar de voedselbank geweest!

Waarom zit ik zonder geld, luister, 'k heb het zó verteld.
Er is een computerstoring bij het UWV,
'k Heb wel recht maar krijg het nie, dat is de bureaucratie.
Heel het UWV, laat ze zakken door de plee!

Want... ik... sta nog in de rij
en ik kijk niet meer zo blij, want ik moet weer eten halen.
'n Tas met groenten en bruinbrood, 'k ben weer even uit de nood,
Want ik kan het niet betalen!
Wij zijn schrijnende gevallen en we staan geregistreerd.
Even wachten met z'n allen en de armoe is bezweerd!
Een paar dagen is het feest en we eten weer het meest.
Wij zijn samen naar de voedselbank geweest!

Beter kunnen wij voortaan naar de Tweede Kamer gaan
Want het gaat toch beter met de economie?
Heren, dames op 't fluweel, jullie kijken zeker scheel!
Ik sta hier nog steeds in de rij! Potverdrie!

Ik... wil... uit deze rij
'k Kijk allang niet meer zo blij, ik wil zelf mijn eten halen!
Al die groenten en bruinbrood, oh, mijn ongeduld is groot.
Want ik wil het zelf betalen.
Zij zijn schrijnende gevallen en dat moet geregistreerd.
Wij maar wachten met z'n allen tot de armoe is bezweerd...
Nee?!... ze kijken wat bedeesd, want ze hebben weer eens feest
Zeker nooit bij de voedselbank geweest!

Winnende smartlap
festival 2006, van
'Omzien naar elkaar',
Eindhoven
Tekst Elly Kok,
melodie 'Naar de
speeltuin'